

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LX

Нови Сад, јул-август 1988
Број 7—8

САДРЖАЈ

IN MEMORIAM

Др Јожеф Варади (1912—1988)

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

Свечаном академијом 4. јуна 1988. у Новом Саду обележена 60-годишњица „Гласника“

Поздравна реч Борба Милутиновића, председника Председништва ПК ССРН Војводине

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Иван Кркљуш
Др Станко Пихлер

Санкција у грађанском праву
Правна заблуда и принцип субјективне одговорности

Владимир Милић

Уз стогодишњицу Општег имовинског законика за Књажевину Црну Гору (1888—1988)

КРИТИКА ПРАВНЕ ПРАКСЕ

Др Александар Маркићевић

Уштеда животних трошкова боравком у затвору

ПОГЛЕДИ И МИШЉЕЊА

Др Александар Маркићевић

„Путна картица“ за „специјалног клијента“ или Распродаја угледа адвоката

ПРИКАЗИ

Коста М. Месаровић

Димитрије Милић: Коментар Закона о ауторском праву

ПРАВНА ПРАКСА

Кривично право — Грађанско право — Привредно право

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

CONTENTS

IN MEMORIAM

Dr Jožef Varadi (1912—1988)

BARRISTER'S AND SOCIETY

60 years of „Glasnik“ was denoted at ceremony on the 4th June 1988 in Novi Sad

Greeting speech of Đorđe Milutinović, Chairman of Presidency of PK SSRNV

ARTICLES AND DISERTATIONS

Ivan Krkljuš

Sanction in civil law

Dr Stanko Pihler

Legal error and principle of subjective responsibility

Vladimir Milić

Up to 100 years of The Common Proprietary Legal Code for Principality of Crna Gora (1888—1988)

CRITIQUE OF LEGAL PRACTICE

Dr Aleksandar Markićević

Savings of life expences by staying in prison

LOOKS AND OPPINIONS

Dr Aleksandar Markićević

„Travellers card“ for „special client“ or Sale of advocate's reputation

REVIEW

Kosta M. Mesarović

Dimitrije Milić: Comment on Copyright Law

LAW PRACTICE

Criminal law — Civile law — Commercial law

ANNOUNCEMENTS

From the session of The Board of Directors

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LX

Нови Сад, јул—август 1988

Број 7—8

IN MEMORIAM

Др ЈОЖЕФ ВАРАДИ

(1912—1988)

У Зрењанину је 30. априла 1988. године изненада умро, та-
корећи у канцеларији, др Јожеф Варади, адвокат у Зрењанину.

На последњем испраћају на римокатоличком гробљу у Зре-
њанину 2. маја 1988. године, у присуству породице, рођака и
пријатеља, бројних колега (адвоката и судија) и грађана Зре-
њанина, у име Адвокатске коморе Војводине од пок. др Јожефа
Варадија опростио се др Никола Воргић, адвокат у Новом Саду,
члан Управног одбора Адвокатске коморе Војводине, овим ре-
чима:

36 дана пре смрти, пред сам крај животног и професионалног пута, др Јожеф Варади обратио се Управном одбору Адвокатске коморе Војводине са захтевом за пензионисање, опраштајући се истовремено од колега и пријатеља са којима је провео скоро пола века у адвокатури.

УПРАВНОМ ОДБОРУ
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
НОВИ САД

Драги колеге, драги пријатељи,

Октобра месеца 1933. године уписан сам у Именик адвокатских приправника наше Коморе. Првео сам више од пола века у адвокатури. Загазио сам, дубоко, у осму деценију живота. Време је да из ових бројки извучем одговарајући закључак: подносим захтев за моје пензионисање. И, — опраштам се од Вас.

Носим са собом сећање на импресију, коју сам одувек имао, да наша адвокатура представља значајну интелектуалну снагу, да наша Комора чува светлу традицију ове професионалне организације, а уједно да води успешну борбу за друштвену афирмацију адвокатуре, да се бори за очување моралних вредности нашег позива. Носим сећање на Ваше пријатељство. И, дакако, сећање на године када сам имао част да вршим задатак председника Коморе. Биле су то моје најтеже — и најлепше, најсадржајније године проведене у адвокатури.

Желим Вам много среће, снаге и упорности у вођењу Коморе у остваривању њених задатака и циљева.

Зрењанин
25. 03. 1988.

Срдачан, пријатељски поздрав
Др Јожеф Варади, адвокат
Зрењанин

На комеморацији у Адвокатској комори Војводине, на седници Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије 3. VI 1988. године, о лику и делу др Јожефа Варадија говорио је Боривој Јекић, председник Управног одбора Адвокатске коморе Војводине.

Наш живот је непрестано растајање са људима, који су нам били блиски и драги. Овај свет би био стравично пуст, ако не би знали да постоји неко и негде, са којим имамо заједнички језик, узајамно разумевање и исте тежње. Са којим се можете и ретко сретати и ћутећи приликом сусрета живети, али нам та успостављена блискост идеја, овај свет претвара у настањену башту.

Ако наш живот не значе дани који су протекли, већ тренуци које памтимо, а да је човек умро тек онда када га се више нико не сећа, онда адвокат др Јожеф Варади никада није био сам, нити ће бити икада заборављен. На свом животном путу, својим великим правничким знањем, свестраним образовањем, европском културом и хуманистичким ставом, пленио је људе и успостављао бројна пријатељства. Оплеменењујући свој и животе саговорника. Био је префињен интелектуалац и љубазан човек, и често је са смешком слушао како му о нечем причамо о чему је он много више знао. Имао сам прилике да посматрам Јошку Варадија, када држи беседе на скупштинама наше Коморе, на Председништву Савеза републичких и покрајинских комора Југославије и у Председништву МВА. У тим приликама осећао сам се поносан што припадам адвокатури и што ми је др Јожеф Варади пријатељ. Био сам свестан да је својим радом достигао високи домет, којем ваља тежити, али га је тешко достићи.

Др Јожеф Варади се једноставно понашао, као уосталом и сви људи који вреде. Знао је да каже, да је перманентни рад једино постојано и делотворно задовољство, које човек може осетити у сопственом животу. Умео је да каже, цитирајући Волтера: „Тек што је човек почео да учи, долази смрт, пре него што је стекао искуство“, и тако неумитна смрт сваког па и најумнијег, спречи да спозна истину.

Доследан свом животном креду, завршио је свој плодан и частан живот радећи у својој адвокатској канцеларији. Сви ми који смо сарађивали са Јошком Варадијем ценили смо његов начин гледања на збивања и проблеме у адвокатури и често осећали потребу да чујемо и његово мишљење, макар и телефоном из Зрењанина. Често би од њега сазнали да за решење проблема постоји и бржи и ефикаснији начин.

О његовом доприносу југословенској адвокатури, кроз деловање са места потпредседника МУА, већ су изречене ласкаве оцене за његова живота, а о његовом великом доприносу адвокатури Војводине и света, у најскорије време ћемо сазнати из монографије коју припрема Милорад Ботић.

Умро је потпредседник МУА, потпредседник Председништва Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије, председник Адвокатске коморе Војводине и велики адвокат.

Др Јожеф Варади је имао пун, частан и стваралачки живот, па је велики губитак његова прерана смрт за адвокатуру, његову породицу и за нас његове поштоваоце и пријатеље.

Нека му је слава и хвала!

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

СВЕЧАНОМ АКАДЕМИЈОМ 4. ЈУНА 1988. У НОВОМ САДУ ОБЕЛЕЖЕНА 60-ГОДИШЊИЦА „ГЛАСНИКА”

У просторијама Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду 3. и 4. јуна 1988. године свечаном академијом и другим пригодним манифестацијама обележена 60-годишњица излажења *Гласника*. У оквиру прославе, 3. јуна у Новом Саду одржана је седница Председништва Савеза републичких и покрајинских комора Југославије, а истога дана у вечерњим сатима, председник Адвокатске коморе Војводине приредио је пријем за званице и госте, коме су присуствовали и бројни адвокати и адвокатски приправници.

Свечану академију 4. јуна у просторијама Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду, са почетком у 11 сати, у присуству великог броја гостију и званица, отворио је Боровој Јекић, председник Управног одбора АК Војводине. Он је одржао и уводно излагање под насловом „Уводна реч”, под којим је штампан и први уводни текст *Гласника* 1928. године.

Мирослав Здјелар, адвокат у Новом Саду, главни и одговорни уредник *Гласника*, говорио је о протеклих 60 година *Гласника*, евоцирајући успомене на људе који су покренули часопис и носили га током шест деценија, обновио сећања на догађаје који данас чине историју *Гласника*.

Након ових пригодних говора, скуп је поздравио и о значају и улози *Гласника* говорио Борђе Милутиновић, председник Председништва Покрајинске конференције ССРН Војводине, чије излагање објављујемо у целини.

На академији су потом говорили представници других адвокатских комора, поздрављајући јубилеј. Сви су они посебно подвукли вредност и улогу *Гласника*, његово место и утицај на југословенску адвокатску и стручну јавност, са искреним жељама за његово даље излагање, развој и просперитет.

Поздраве и честитке упутили су: Черепналкоски Рафаил, председник Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије и председник Адвокатске коморе Македоније; Хорват Лојзе, председник Одветничке зборнице Словеније; Станковић Вукосав, председник Адвокатске коморе Косова; Вуја-

новић Филип, председник Адвокатске коморе Црне Горе, и Марио Кос, председник Одвјетничке коморе Хрватске.

Сви су они говорили са пуно уважавања и признања, надахнуто и топло.

Прочитан је и поздравни телеграм Адвокатске коморе Србије, као и телеграм проф. др Борџи Цаце, председника Савезног правног савета.

Посебно је био запажен говор проф. др Петра Шарчевића, раније адвоката у Суботици, сада декана Правног факултета у Ријеци.

На свечан начин на овој академији су уручене повеље главним и одговорним уредницима и председницима издавачких савета, за изузетан допринос у уређивању и афирмисању *Гласника*.

Повеље су добили: Милорад Ботић, др Никола Воргић, Сава Савић, Сава Грујић, Мирослав Здјелар, Никола Вујашковић, проф. др Бранко Петрић.

Дуготрајан аплауз испратио је речи доајена војвођанске адвокатуре Милорада Ботића, који се у име добитника повеља захвалио.

Свечаној академији као гости присуствовали су: Черепналкоски Рафаил, председник Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије и председник Адвокатске коморе Македоније; Хорват Лојзе, председник Одвјетничке зборнице Словеније; Станковић Вукосав, председник Адвокатске коморе Косова; Вујановић Филип, председник Адвокатске коморе Црне Горе; Марио Кос, председник Одвјетничке коморе Хрватске; Милутиновић Борбе, председник Председништва ПК ССРНВ; Анђелко Којчић, покрајински секретар за правосуђе и управу; Сава Теофиловић, помоћник покрајинског секретара за правосуђе и општу управу; Тамара Рапајић, заменик покрајинског секретара за правосуђе и општу управу; Јаков Мијовић, секретар Савеза републичких и покрајинских комора Југославије; Јулијана Вулетић, покрајински јавни правобранилац; др Даринка Недељковић, покрајински друштвени правобранилац самоуправљања; проф. др Стеван Шогоров, председник Председништва Савеза удружења правника Војводине; проф. др Маријана Пајванчић, директор Центра ПК СКВ за политичке студије и марксистичко образовање; проф. др Петар Шарчевић, декан Правног факултета у Ријеци; проф. др Тибор Варади, професор Правног факултета у Новом Саду; проф. др Станко Пихлер, професор Правног факултета у Новом Саду; проф. др Миливој Ковачевић, професор Правног факултета у Новом Саду; проф. др Јовица Релић, професор Правног факултета у Новом Саду; проф. др Јожеф Салма, професор Правног факултета у Новом Саду; проф. др Лајчо Клајн, главни и одговорни уредник часописа *Право — теорија и пракса*; Теодора Влаховић, секретар Секције за друштвено-политички систем ПК ССРНВ; Никола Вујашковић, судија Уставног суда Војводине; Живко Киселички, судија Врховног суда Војводине; Жарко Николић, судија Вишег суда у Новом Саду; Станојевић

Јошко, судија Општинског суда у Новом Саду; Туцаков Борбе, судија Општинског суда у Новом Саду; Филиповић Миленко, судија Општинског суда у Новом Саду и многи други.

После свечане академије приређен је заједнички ручак за награђене, званице и госте.

А. В.

ПОЗДРАВНА РЕЧ БОРБА МИЛУТИНОВИЋА,
председника Председништва ПК ССРН Војводине

Друже председниче, другарице и другови,

Дозволите ми да вас у име Председништва ПК ССРН Војводине срдечно поздравим поводом овог за све нас значајног јубилеја — обележавања 60-годишњице *Гласника* Адвокатске коморе Војводине.

Адвокатура је, као што је познато, друштвена служба и један од уставних инструмената за заштиту права грађана, радних организација и заједница и значајан фактор учвршћења наше социјалистичке законитости. Она има дугу традицију, али управо у условима нашег социјалистичког самоуправног и демократског друштва адвокатура је, како је рекао друг Едвард Кардељ на Првој конференцији адвоката 1966. године у Београду, не само постигла позитивне резултате већ се и афирмисала као неопходан елеменат и саставни део нашег друштвено-политичког система. Ово подразумева да су адвокатура као друштвена служба и адвокати као радни људи истовремено саставни део организованих субјективних снага друштва. Оваква оцена о значају и месту адвокатуре у нашем друштву и о њеној друштвено-целисходној делатности у протеклом периоду добија пуну потврду када се сагледа публицистичка делатност адвокатуре у нашој Покрајини, која представља веома важну димензију укупне друштвене функције Адвокатске коморе и адвоката Војводине.

Све је концентрисано око *Гласника* Адвокатске коморе који спада у круг најстаријих југословенских стручних часописа. У овој својој активности адвокати су имали богату сарадњу са свим релевантним друштвеним факторима.

Делујући у складу са нашим системом и у сарадњи са органима правосуђа и другим институцијама нашег друштва и преко друштвених организација адвокати су нарочито кроз свој *Гласник* испољили велике могућности и способности да преко овог часописа за правну теорију и праксу прате и информишу се о појавама и односима значајним за њихов живот и рад, да износе сопствена стручна искуства и усклађују их са другима, утичу на друге, подстичу поједине шире активности, из-

Зато ћемо се ограничити на испитивање санкције у грађанском праву, с тим што ће логички резултат ове анализе бити тема о одумирању права, као и приказ трансформације правне норме у самоуправну норму.

Из следећег поглавља ће се видети колико је и овако сужена проблематика, отворила проблеме који, сваки за себе, може изазвати посебни интерес.

2. Прилаз проблему

Да би већ на самом почетку излагања пробудили интерес за даље праћење рада, указаћемо на дилеме које се појављују у овој материји.

Да ли постоји права норма без санкције? Да ли уопште постоји било каква друштвена норма без санкције? Да ли крајње диспозитивне норме, ипак, садрже санкцију, или не? Да ли је непружање правне заштите правном односу који је креиран ван нормативног правног подручја, дакле ауторитативно одбијање примене санкције, такође једна врста санкције? Да ли је принуда извршена према субјекту права који не изврши своју из диспозитивне норме добровољно изражену вољу, примена санкције из те диспозитивне норме, или је у питању само успостава воље, спречавање њеног нарушавања, дакле, да ли је у питању формално-правна, или материјално-правна компонента санкције? Или, да идемо до краја, да ли је егzekутивност пресуде која се донесе у овом случају, ипак, санкција у најбуквалнијем смислу?

Са исто толико резона може се поставити питање у вези отсуства санкције поводом застарелости. Да ли су одредбе о застарелости уствари санкције о укидању санкција других норми? Одмах се надовезује и питање да ли једна норма која генерално укида важење читавог комплекса норми, дакле норми са својим појединачним диспозицијама и санкцијама, представља, мериторио, *sui generis*, санкцију која укида те санкције?

Да ли добровољно повлачење тужбе и одрицање од тужбеног захтева, или нетражење, или одустанак од извршења, представља индивидуалну диспозицију субјекта права са санкцијом? Да ли је таково понашање „санкција” на коју има право титулар санкционисаног права?

На нека од ових питања покушаћемо одговорити.

II

3. Историјат санкције

Ако је тачно да је право везано за егзистенцију државе, онда је исто тако тачно да су велики правни системи нестајали заједно са пропашћу тих држава. Историја цивилизације познаје Египат, Вавилон, градове-државе Месопотамије са својом веома

значајном правном регулативом која има све одлике робовласничких правних система, да и не говоримо о каснијој грчкој и римској правној структури којима западна хемисфера толико дугује. Али је од посебног интереса јеврејско право поникло не у државној структури, већ у номадским племенима, у условима одсуства било какве организоване власти, државе у правом смислу, која би могла обезбедити принуду. Ради тога је једина санкција у Мојсијевим законима била и остала — казна божија. Примедба да се у овом случају и не ради о праву, стоји само делимично, јер је гарант извршења тих, истина божијих закона, био старешина породице, односно племенско веће, па отуда до дана данашњег сачувана ауторитативност породичних и верских традиција, односно верских општина. Са више оправдања стајала би примедба да је у питању религијски кодекс који се — као реч господња — није могао мењати, па је као такав прерастао више у морално-правни, него у искључиво правни систем.

Ради тога су интересантнији они правни пореци који су произишавали из друштвено-економске структуре и који су ову и пратили и утицали на њу.

У грађанском праву тога периода казне због нарушавања интегритета личности темељиле су се на *lex talionis*. У чисто имовинским релацијама санкција се појављивала, претежно, као казна. Наиме, уместо репараторних или еквивалентних решења Хамурабијев законик, на пример, предвиђа двострука, петострука, па и већа давања, или, поред тога, и новчане казне. Но, у извесним случајевима је присутна и санкција која обезбеђује накнаду по принципу ствар за ствар, али исто тако и новчану казну — накнаду у новцу — уколико је дошло само до оштећења ствари, а не и њене пропасти.

„По Закону XII таблица довољно је да се изврши оно на шта се неко обавезао, а ако то порекне био би кажњен на двоструко ...” — Закон XII таблица VI/2 — што указује да је и овде присутан елеменат санкције—казне. Ово само привидно звучи као плеоназам будући да је санкција грађанског права уперена на извршење правног посла и по правилу не садржи елеменат казне.

Станкама је закон допуштао „... да склопе уговор онакав какав они хоће, с тим да се не противи јавном поретку ...” — VIII/24 Закона XII таблица — што значи да је аутономија воље ограничавана истим оним баријерама као и у савременим правима.

Интересантне су одредбе из Руске правде о накнади штете које предвиђају како накнаду штете тако и казну, при чему је казна несразмерно висока у односу на штету. — „Ако неко некоме избије зуб ... он да 12 гривни казне и настрадаом гривну за зуб.” — Накнада за претрпљени бол износила је једну гривну, а казна три гривне.

и какве су реперкусије супротног понашања. У кривичном праву сваки законски члан одговара једној норми, и то најмање једној, са комплетном диспозицијом и комплетном санкцијом. Нису ретки чланови кривичног закона у којима имамо више диспозиција и више санкција, па би се могло говорити о више правних норми у једном члану, или о диференцираним диспозицијама и диференцираним санкцијама, јер се односе на једно заштићено подручје друштвеног живота, или на издиференцираност, разубеженост, радњи извршења дела, па, адекватно томе, и издиференцираност санкције. Примера ради можемо навести кривично дело Примање мита из чл. 179 Кривичног закона СФРЈ у које је инкриминисано 1. примање поклона... за радњу која се не би смела извршити, односно за неизвршење радње која се мора извршити — са одређеном санкцијом, затим 2. исто то, али „у особито тешким случајевима” — такође са одређеном санкцијом, те 3. примање поклона... за радњу која би се морала извршити, односно за неизвршење радње која се иначе не би смела извршити — са блажом санкцијом, и коначно 4. захтевање поклона... након извршења радње из претходних ставова — са такође широким распоном одређене санкције. И напokon, као специфична санкција, предвиђено је одузимање имовинске користи.

У једном једином члану имамо вишеструку диспозицију, вишеструку кривично-правну санкцију и имовинско-правну санкцију као последицу грађанско-правног начела о ништавим правним пословима. Све се, међутим, односи на службена лица која, у вези вршења својих службених овлашћења примају имовинску корист за радње које морају извршити, односно које не смеју извршити. Зато сматрамо да има основа овакве норме номинирати као норме са *диференцираним диспозицијама и диференцираним санкцијама*, или као *сложене норме* за разлику од норми које садрже једну диспозицију и једну санкцију као *обичне или просте норме*.

У грађанско-правним релацијама, ствари стоје другачије.

6. Обим санкције у грађанском праву

Грађанско-правна санкција, уколико је и садржана у правној норми, може бити неучљива, нефиксирана, садржана у „бланкетарним санкцијама” других норми. Када члан 12. Закона о облигационим односима фиксира начело савесности и поштења — „У заснивању облигационих односа и остваривању права и обавеза из тих односа учесници су дужни да се придржавају начела савесности и поштења” — онда је то норма чија се санкција налази у нормама о појединачним правним пословима у којима није примењено начело савесности и поштења. Исти је случај и са равноправношћу учесника у облигационим односима — члан 11 ЗОО — „Учесници у облигационим односима су равноправ-

ни” — као и скоро са целом Првом главом Првог дела Закона о облигационим односима.

Ако овоме додамо и норму из члана 10 300 Слобода уговарања облигационих односа у којој се фиксирају генералне границе аутономије воље и прокламује да „Учесници у промету слободно уређују облигационе односе...” — морамо признати да смо на терену који захтева допунске опсервације једне генерално прихваћене категорије и уобичајених третмана појма санкције.

И неофицијелност ове санкције даје нам повод за тврдњу о постојању битних разлика између кривично-правне и грађанско-правне санкције, јер је примена ове прве у релацијама официјелне максиме, по правилу, док је примена санкције у грађанском праву, такође по правилу, ствар воље странака, односно учесника у правном односу. Када у грађанском праву санкција представља израз појачаног интереса друштва, онда се реперкусије таквог грађанско-правног односа фиксирају или као кривично дело — посезање за туђом имовином, оштећење туђих права, неплаћање алиментације и сл. — или као прекршај — разни видови пољске и шумске штете, прописи о чувању и здрављу животиња итд.

Горња граница грађанско-правне санкције иде до утврђивања неваљаности правних послова — ова скала је врло разноврсна и креће се од апсолутне ништавости до рушљивости — и то би, у ствари био лимит заинтересованости друштва за интервенцију у грађанском праву, што значи да смо и на плану санкције присутни једној врсти аутономије воље.

7. Мера безбедности као облик санкције

У нашем праву постоји још једна врста санкције која се везује за кривичну санкцију и може се изрећи само уз њу, а има грађанско-правне реперкусије. То је тзв. мера безбедности. Изрицање мере забране бављења одређеним занимањем, на пример, значи истовремено и грађанско-правну дисквалификацију, једну врсту суспензије свих оних права које је осуђеник стекао на законом прописани начин. Ова мера предвиђена је у члану 61 Кривичног закона СФРЈ и номинално носи назив „Забрана вршења позива, делатности или дужности”. Међутим, ако један графичар, у термину забране бављења графичким занатом, по уговору о делу, направи налепницу за боце одређеног напитка, онда тај правни посао може имати обележје перфектног правног посла и наручилац не би могао, успешно, ставити приговор недостатка својства и одбити исплату погођене цене. Реч је о дисквалификацији *права* на обављање делатности, односно позива. Ако је адвокат брисан из адвокатске професионалне организације, не значи да од њега написани поднесак неће производити одређене процесне и материјално-правне ефекте.

Казна конфискације имовине представља такође грађанско-правни инструмент у кривичном праву. Она има стварно-правно дејство, за разлику од новчане казне која је, раније, имала облигационо-правни карактер. Сада је имовина постала сурогат слободе, јер неплаћање новчане казне, не дакле њена ненаплативост, повлачи претварање новчане казне у казну затвора. То значи да се под одређеним условима слобода губи услед недостатка новчаног еквивалента, што, сматрамо, мора бити повод за преиспитивање ове ситуације из аспекта социјалистичког хуманизма.

То значи да стојимо на становишту ранијег законодавног решења да се новчана казна мора наплаћивати путем инструментарија Закона о извршном поступку, и да би се, у случају негативног исхода извршења, поступак морао обуставити. Ово би било у складу са свим и законодавним решењима и основним принципима, да неиспуњавање имовинске обавезе не може довести до лишења слободе дужника. И код новчане казне, без обзира што је у питању кривична санкција, ефекат би био исти, јер неизвршење новчане, имовинске обавезе, доводи до лишавања слободе.

8. Биваленција санкције

Новчане казне, дакле опет имовинске елементе у једном специфичном виду, налазимо у тзв. привредним прекршајима или привредним преступима. За један одређени прекршај може одговарати и одговорно лице и радна организација, што намеће најмање два принципијелна питања на која се мора одговорити тако да одговори допринесу аргументацији за укидање оваквог стања.

Пре свега два субјекта права — правно лице и физичко лице — одговараће имовински за један исти прекршај, дакле за једну забрањену радњу, предвиђена је санкција за два субјекта права, с тим што радна организација, често пута, сазна за прекршај, њен прекршај, тек када се покрене прекршајни или прибрдно-преступни поступак. То значи да смо присутни и феномену једне врсте објективне одговорности, а не само биваленцији одговорности.

С друге стране, новчана казна, често и више десетина пута већа за радну организацију од оне за одговорно лице, погађа радне људе те организације који ни најбуднијим самоуправљањем нису могли имати увид у неизвршење, или лоше извршење радних задатака одговорних лица, па се тако кажњавају сви радни људи, цео колектив, за немарност појединца, што је неприхватљиво. Ако се овоме дода и одузимање „добити” која је често само финансијско-калкулативна фикција, онда заиста морамо преиспитати принципијелне основе оваквих решења, јер кажња-

ва оне који нису ни стручно, ни организационо-технички, а најмање самоуправно, били у могућности да утичу, или спрече, понашање одговорног бића у правцу невршења прекршаја.

9. Самосталност санкције и самосталност диспозиције

Када кажемо да је санкција у грађанском праву садржана у самој диспозицији правне норме, онда је то, а priori, неприхватљива формулација. Но, ако се има у виду да — осим у ретким случајевима — грађанско-правна норма и не садржи санкцију, или је та санкција „изван норме”, што значи у правном поретку, онда би та формулација, ако нема претензије на категоричност, могла бити и прихваћена.

Субјекти права могу склапати перфектне правне послове и ван нормативног правног подручја, па да ти правни послови и правни односи резултирају перфектним правним ефектима. Уколико странке изврше своје обавезе неће се ни указати потреба за интервенцијом инструмената јавног поретка, што значи да се неће ни поставити питање принудног извршења обавезе једне стране. Санкција, уосталом, у грађанском праву и има дејство само утолико уколико странка у правном односу тражи интервенцију суда, ради извршења правног посла који је у складу са правном нормом. Ван тог подручја, санкција постоји само у релацијама изнетим у претходним излагањима.

Чак и у случајевима где је правни однос заснован на ван-нормативним пропозицијама — обичајно право — јавни поредак ће интервенисати, у смислу извршења обавезе једне од странака, ако је тај правни посао у складу са јавним поретком и не противи се „правилима морала социјалистичког самоуправног друштва”.

То значи да је у питању присуство *санкције без диспозиције*, јер ако понашање није инкорпорисано у правној норми, што значи, ако нема диспозиције, и ако то понашање није у супротности „... са принудним прописима о самоуправним правима радних људи, о располагању друштвеним средствима и других принудних прописа...” односно, како смо напред истакли, није „... у супротности са правилима морала самоуправног социјалистичког друштва...” онда је интервенција поретка и пружање заштите том нарушеном правном односу, у ствари примена санкције која нема свој органски саставни део у диспозицији, и која санкција није окрњени део правне норме, већ представља *интервенцију поретка*, па у том смислу треба и разумети уводну напомену у овом одељку.

Уосталом, и у Закону о испитивању порекла имовине имамо санкцију која није била садржана у правној норми, јер су сва ретроактивна дејства овог закона, у ствари повреда не правне норме, већ повреда начела морала самоуправног социјалистич-

ког друштва, што значи да и у овом случају присуствујемо, у суштини, истом феномену — самосталној егзистенцији санкције.

Уопште узев, код свих ретроактивних дејства правне норме — без обзира што није у питању принцип, већ изузетак — — санкција представља, материјално-правно, самостални феномен, независно од тога што је касније, формално-правно, постала саставни део правне норме касније донетих закона.

10. Егзистенција санкције ван правне норме

Можда је потребно на овом проблему задржати још мало пажњу.

Наш грађанско-правни поредак, одмах после ослобођења, скоро да и није имао грађанско законодавство — ако изузмемо неколико капиталних закона који су имали за циљ учвршћење новог социјалистичког друштва: Закон о национализацији, Закон о аграрној реформи и колонизацији и сл. — тако да се решење нашло у Закону о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације — Сл. лист ФНРЈ 86/46.

Иако већ толико пута спомињан и цитиран члан 4 тога Закона, све у зависности од намене и потребе, овога пута је то неопходно учинити ради тога, што, колико нам је познато, није било третмана ове проблематике из угла нашег посматрања, тако да интегрални текст члана 4 Закона о неважности . . . претставља потврду и разјашњење наших настојања.

„Чл. 4 — Правна правила садржана у законима и другим правним прописима поменутих у чл. 2 овог закона који у смислу чл. 3 овог закона нису проглашена обавезним, могу се по овом закону примењивати на односе који нису уређени важећим прописима, и то само уколико нису у супротности са Уставом ФНРЈ, уставима народних република, законима и осталим важећим прописима донетим од надлежних органа нове државе, као и са начелима новог уставног поретка Федеративне Народне Републике Југославије и њених република.

Државни органи не могу своје решење и друге акте заснивати непосредно на овим правним правилима”.

За нас је интересантно овлашћење да се правна правила могу примењивати, али да се решења и други акти не могу заснивати непосредно на овим правним правилима, што значи да законодавац правним правилима није, ни под којим условима, признао статус правне норме, јер су правни прописи који су били на снази на дан 6. априла 1941. године изгубили правну снагу — члан 2 Закона о неважности.

Значи, нема никакве дилеме у погледу постојања правне норме. Ње нема. Правна сентенца, да је тако назовемо, из правне норме, примењује се као правно правило. А шта је са санкцијом? „Односи који нису уређени важећим прописима” могу се уређи-

вати правним правилима, и на тако уређене правне односе правни поредак ће деловати афирмативно, јер ће ти односи уживати правну заштиту, биће санкционисани, пресуде ће се извршавати принудним путем, све карике санкционог ланца биће присутне. А све то без норме, без диспозиције, без класичног схватања норме и њене садржине.

Да ли присуствујемо распаду, или барем, кризи правне норме? Који су даљи путеви њеног развоја? Та ће питања, свакако, заинтересовати теоретичаре. Ми, овде, указујемо на процес, или почетак једног процеса.

Остаје чињеница да је специфичност нашег правног система и у томе што је детронизирао правну норму, што је обавезност одређеног понашања обезбедио санкцијом која је произашла из правног поретка, чију су садржину одређивале само генералне пропозиције — „... и то само уколико нису у супротности са Уставом ФНРЈ ...” — остављајући тако судовима оптимални креативни простор и нову улогу, која је, нажалост, веома мало теоретски изучавана.

11. Санкција у светлу когентности и диспозитивности

Ипак, да се вратимо на полазно питање: шта је, заправо, санкција у грађанском праву?

Члан 3 Закона о парничном поступку каже:

„Странке могу слободно располагати захтевима које су ставиле у току поступка. Оне се могу одрећи од свог захтева, признати захтев противника и поравнати се.

Суд неће уважити располагање странака:

1. која су у супротности са принудним прописима о самоуправним правима радних људи, о располагању друштвеним средствима и другим принудним прописима,

2. која су у супротности с правилима морала самоуправног социјалистичког друштва”.

То значи да, осим случајева из овог члана странке могу слободно располагати захтевима... То, даље значи, да странка, иако има право да тражи интервенцију поретка у случајевима када је „однос” нарушен, није на то присиљена. Напротив, и у случају када је то тражила, може од тражења одустати.

Из овога следи закључак да странка сама одлучује да ли ће се применити санкција, уопште, или не, од ње зависи иницијатива да ли ће институт санкције бити и покренут. Ако странка не тражи интервенцију, без обзира на нарушеност правног односа, до примене санкције неће доћи, прецизније, не може доћи.

Ако је санкција — лат. *sanctio*, посвећење — свечана потврда неког закона којом му поглавар државе даје правну снагу, онда је то најшира формулација задржана још само у лексиконима и церемонијалном протоколу парламентарних демократија, и има само далеку везу са садашњим садржајем овога појма. Но, и правно

14. Материјално-правна преклузија као облик санкције

Када смо говорили о застарелости, морали смо одмах споменути и преклузивне рокове у праву, и то како материјалне, тако и процесне, јер су они — будући непрекорачиви — елементи спречавања примене санкције. Пропуштање ових рокова истовремено значи и пропуштање обезбеђења санкције, што значи да смо на плану једне нове санкције, која укида санкцију ако рокови протекну. Чак и она подручја нарушеног правног поретка за која је друштво непосредно заинтересовано, остају ван домаћаја примене санкције, што најбоље говори да санкција у грађанском праву уступа приоритет пукој формалности, нарочито ако су у питању процесни рокови.

Исти случај, или можда још маркантнији, налазимо у институту пресуде због изостанка.

Ако туженик пропусти рочиште — под претпоставком да су испуњени и остали законски услови — он подлеже санкцији без обзира да ли је било шта повредио, и без обзира да ли постоји материјално-правни основ његове обавезе. Ако неко плати, на пример, претплату, па буде на исту рату тужен, по правилу се не одазива позиву суда мислећи да је по среди грешка. Међутим, санкција — у облику пресуде због изостанка — ће бити донета. О даљњим штетним последицама да и не говоримо, јер нас интересује принцип, интересује нас шта се десило из аспекта нашег разматрања. Примењена је једна друга санкција, у ствари казна, због неодазивања позива суду, или презумција признавања тужбеног захтева, што је сасвим свеједно. Та санкција је тако ригорозна и тако неадекватна диспозицији — да се странка мора одазвати позиву суда — да се њоме губи право, јер су услови побијања ове пресуде веома сужени, а утужено и по правомоћној пресуди наплаћено потраживање, није наплата без основа. Све, разуме се, ако говоримо о формално-правним димензијама.

Материјално-правно посматрано, примењена је санкција на ситуацију у којој се уопште не зна да ли је, и како, повређена било која норма.

Ради тога се рокови, као инструменти губитка санкције и пресуда на основу изостанка, као претпоставка примене санкције, показују као елементи који крње монолитност правне норме, независно од било какве дубље критичке анализе.

15. Санкција и кривица

Питање домета санкције у грађанском праву, јесте, истовремено, питање обима повреде права других субјеката. Код деликтне одговорности санкција иде од санационих, односно репарационих инструмената, јер је циљ да се нанета штета отклони, односно оштећени обештети. Међутим, сви деликтни основи

садрже елементе кривице, па, хтели не хтели, морамо степен одговорности за штету ценити у зависности од степена кривице штетника, што све указује да се налазимо на плану одговорности због кривице. Разни облици и степени кривице повлаче и различите обиме одговорности, па ће и питање санкције зависити од степена кривице. Јасно је да смо у домену грађанског права, али је исто тако јасно да је питање кривице, као субјективног елемента одговорности, критериј који је ближи кривичном праву.

Код уговорне одговорности санкцију одређује и бира сам уговарач. Уговор странака је „правна норма“ са санкцијом која не мора бити садржана ни у једној правној норми законодавног подручја, и уколико није у супротности са правним поретком, она ће имати и општу правну снагу, а не само обавезност између странака. Наиме, њу ће респектовати суд, па ће судска одлука бити даља санкција са свим елементима принуде. Овде се може, истина, више филозофски, говорити о томе да ли у конкретном случају уопште има принуде, јер је воља старанка била да се примени одређени негативни третман на странку која не изврши, или неуредно изврши своју обавезу, па је све остало што уследи само настојање да се та воља „сачува“ и да се доследно примени. То, и ништа више.

С друге стране, а то је најчешћи случај, странке и не знају за правну норму, не знају ни за диспозицију ни за санкцију, и ступајући у правне односе регулишу их, најчешће у складу са обичајима, не у смислу обичајног права, већ животних токова који претпостављају једну нормалност односа и понашања.

Ако неко узме на послугу књигу на читање, па је, без питања власника, да на читање своме пријатељу, а овај, свративши код суседа, јер је у међувремену имао „пуне руке пакета“, исту остави да је однесе сутрадан, па на све то заборави, а дете суседа предшколског доба, ишара листове књиге... онда су ту настали веома шаролики и компликовани правни односи, од послуге, неовлашћеног располагања туђом ствари, депозита, одговорности за штетне радње малолетника итд. који претпостављају активирање читавог низа диспозиција и санкција, све уколико власник књиге цео случај не схвати као замршену анегдоту.

Хоћемо да кажемо да некада странке желе санкцију, желе „да се обезбеде“, а некада, када је она „присутна“ и не помишљају да би она била применљива и не желе њену примену.

16. Санкција и лична интервенција

Санкцију примењује државни орган у најширем смислу термин. Иначе, ако то ради титулар права, то може бити и кривично дело самовлашћа. — „Ко самовољно прибавља неко своје право или право за које сматра да му припада“ — члан 187 КЗ САПВ.

Но, постоје у грађанском праву институти који дозвољавају титулару права да сам остварује заштиту својих права. То су случајеви самопомоћи и самозаштите. Ови институти постоје када је неко право непосредно угрожено противправном радњом. Тада правни поредак дозвољава титулару повређеног права, да под одређеним условима, сам примењује санкцију успостављајући нарушено право, што значи да му једна диспозиција даје право примене санкције за успостављање правне равнотеже на нарушеном добру.

У овом случају се не ради о преношењу права на примену санкције са јавног поретка на појединца, већ, напротив, о дозволи јавног поретка да се евидентно, драстично и грубо нарушавање правних добара, успоставља одмах, брзо и енергично, како противправна стања не би производила, ни за кратко време, никакве ефекте у корист нарушиоца.

17. Санкција и узансе

Идеја да узансе, како опште тако и посебне, представљају елеменат одумирања права, не би се могла прихватити са пуним респектом. Оне, иако не представљају правне норме, имају техничко-стандардну вредност за правни саобраћај. Према томе, ако се она стручна, специјалистичка компонента промета одвија у складу са узансама, и ако представља обавезу партнера, онда ће испоштовање тих узанси имати реперкусију на правну норму, која ће неминовно, са свим својим правним атрибутима, бити у потпуности санкционисана. Према томе, неиспуњавање правила из узансе има посредног утицаја на неиспуњење норме.

Закон о облигационим односима узансе зове „добри пословни обичаји”, па у члану 21 каже:

„(1) Учесници у облигационим односима дужни су да у правном промету поступају у складу са добрим пословним обичајима.

(2) На облигационе односе се примењују узансе ако су учесници у облигационим односима уговорили њихову примену или ако из околности произилази да су њихову примену хтели”.

Члан 1107 — Примена обичаја — интересантан је за нас у ставу 3 па ћемо га цитирати:

„(3) Ако су опште или посебне узансе или други трговински пословни обичаји супротни диспозитивним нормама овог закона, примењиваће се одредбе овог закона, осим ако су странке изричито уговориле примену узанси, односно других трговинских пословних обичаја”.

То значи да узансе имају карактер обичаја, да тај обичај може производити правно релевантне односе само у сфери диспозитивних норми и то само у случајевима где су странке инсистирале на њиховој примени, што им даје, у крајњем домету, карактер уговора између странака.

Само утолико, као елеменат уговора, узансе могу имати посредни карактер правне норме, јер улазе у домен правном нормом заштићених обичаја.

18. *Остали случајеви и санкција*

Интересантан је домен међународног приватног права посматран из аспекта сукоба закона и санкција у грађанском праву. Јасна је ситуација када постоји конвенција између држава о условима примене страног права у домаћој држави. Основ примене санкције је у правној норми садржаној у конвенцији. Но, код негативног или позитивног става обе државе да разреше поједину правну ситуацију, можемо присуствовати примени само санкције једне државе на правну ситуацију насталу по правној норми друге државе. Исти је случај и са легализацијом исправа када се извршни наслов једне државе — дакле правна норма једне државе изражена у пресуди — извршава у другој држави, у којој се, дакле, примењује само санкција. У таквим случајевима се, заправо, ради о *реализацији санкције*, јер је примена санкције одређена већ у самој судској одлуци, односно у извршној исправи.

Овај и остали примери у овом одељку, дати само као набачене тезе, имају за циљ само да укажу колико је још подручја остало нетакнуто и колико и само отшкринута врата могу бити отворени пут у неслучена пространства.

У овом контексту свакако би требало споменути и питање санкције у вези залогa. Знамо да је принцип *prior tempore potior iure*, у режиму земљишних књига, приоритетнији у погледу наплате од извршне судске пресуде. То значи да санкција садржана у принудности извршне судске пресуде, може имати мањи значај од правног посла, креирања заложног права. Истина тај приоритет је такође „покривен” једном другом диспозицијом која има санкционе реперкусије на судску пресуду.

Ако се пресуда темељи на презумцији односно фикцији, онда се санкција примењује на претпоставку, а не на нарушену диспозицију, па би размишљања и у овом правцу била од интереса.

IV

19. *Санкција и одумирање права*

Ако говоримо о одумирању права, онда морамо говорити о одумирању најпре онога елемента правне норме која је најосетљивија и која садржи најкласичнију компоненту права, тј. принуду. Дакле, најпре морамо говорити о *одумирању санкције*. Диспозиција ће још дуго егзистирати као регулатив понашања

субјекта права, јер ће потреба одвијања нормалних животних токова захтевати и одређене регулативе. Санкција, међутим, као елемент принуде, полако нестаје — истина на специфичан начин и не тако приметно — из норме, тако да присуствујемо егзистенцији норме, која није више искључиво правна норма, иако има све њене формалне атрибуте. Њена применљивост произилази све мање из принуде, а све више из социјалистичке дисциплине, из социјалистичке самоуправне свести. Корак даље ове трансформације налазимо у самоуправним споразумима и свим инструментаријима договарања радних људи, на свим нивоима асоцијација. Овде већ присуствујемо феномену одумирање санкције и права у класичном смислу те речи. Реч је о *трансформацији правне норме у самоуправну норму*.

Самоуправни споразуми и друштвени договори немају карактер правних норми, јер им недостаје битни елемент правне норме, без којег ова не постоји, а то је принуда. Код самоуправних споразума „законодавац” је истовремено и извршилац. а овај је, опет гарант његовог извршења, што говори да је у питању један сасвим нови правни квалитет.

Правна норма, материјално, садржи принуду, јер сама чињеница да је једна категорија у домену права, чини је продуктом правног поретка, а то ће рећи поретка принуде. Замена правне у самоуправну норму, није само питање терминологије, већ суштинско питање, у коме нема елемената правне, па, према томе, ни принудне компоненте, већ свесне, добровољне, самоуправно организоване дисциплине која не може имати ништа заједничког са принудом.

Овде би се могла ставити примедба да нарушиоце те свесне дисциплине чека санкција и да ће нарушени случајеви у оквиру радне организације, ипак, доћи пред суд. Она стоји, али ниуком случају не мења горњу констатацију. Суд — у овом случају суд удруженог рада као квалитетно нови орган — у својој одлуци само констатује примену оне санкције коју радна организација није применила, или је није правилно применила, што значи да смо у оба случаја на терену самоуправне норме, па, према томе и самоуправне, а не правне санкције.

Ако је моћ „... партиципација у стварању одлука...” — Х. Лавел: Обликовање и расподела моћи као основни предмет политичке науке — цитирано према зборнику Држава и политика II страна 21 — и ако је моћ претпоставка принуде, онда не можемо говорити о принуди у случајевима када доношење одлуке представља ингеренцију свих радних људи.

Из свега можемо закључити да ће одумирање права уследити, најефикасније, кроз трансформацију класичних правних института, у првом реду кроз трансформацију санкције као најистуренијег индикатива принудности.

20. Правна норма и самоуправна норма

Питање правне норме и самоуправне норме, јесте питање структуре радне организације. У свим случајевима где радна организација уређује своје међусобне односе, како статутарне тако и организационо-производне, као и односе струковног и технолошког повезивања са другим радним организацијама, присуствује самоуправној норми, као средству регулисања тих односа. Дакле, уместо принудности, појављује се самоуправност, што значи да нестане правна санкција, која уступа место самоуправној дисциплини која, иако имплицира и одговорност, није правна санкција.

Напротив, у односима у којима се појављује тржишна компонента, остајемо на плану правне норме, дакле и на плану санкције као њеног елемента. То значи да робно-новчани односи, да тржишни елементи, без обзира на модалитете које добијају у социјализму, диктирају потребу за једним класичним инструментаријем, правном нормом, која, иако сама прилагођена потребама социјалистичког друштва, представља неизбежни правни регулатив тога робно-новчаног тока.

Даљу замену правне норме са самоуправном нормом, налазимо у свим оним случајевима доходовног повезивања, где се купопродајни односи замењују самоуправним договорима о заједничком улагању средстава, заједничком раду, заједничком пласману и, коначно, заједничком учешћу у расподели добити.

И самоуправна норма има као елеменат „санкцију”, јер и самоуправна норма има свој обавезни карактер — намерно избегавамо атрибут: принудан — која обавезност не произилази из државно-правног апарата принуде, већ из уставног начела права рада друштвеним средствима. Та обавезност и јесте један елеменат самоуправљања, који представља комплекс права и обавеза.

Ако је јасно да пледирамо на самоуправној санкцији и ако ову недвосмислено одвајамо од правне санкције, онда смо указали на суштину проблема одумирања права. Оно одумири тако, као што је указано, што из правне норме „нестaje” санкција, па самим тим и правна норма престаје да буде п р а в н а него се трансформише у самоуправну норму.

21. Уместо закључка

Сматрамо да ово излагање изводи у један огроман простор у коме има довољно места за систематско и аналитичко изучавање проблема одумирања права из једног до сада недирнутог домена, из домена у коме је грађанска доктрина хегемона владала, и још увек влада, не само кроз изграђени и логички систем који је само периферно, из разних, али најмање правних аспе-

ката, критикован, већ и кроз утицај који је оставила у свести читавих генерација теоретичара социјалистичког права.

Ако изложено оставља утисак о једном новом виђењу санкције у грађанском праву, утисак да наслеђене догме морамо прихватити критички, примењујући при томе искуства која нам доноси наша богата самоуправна пракса, онда смо више него задовољни постигнутим циљем.

Др Станко Пихлер

професор Правног факултета у Новом Саду

ПРАВНА ЗАБЛУДА И ПРИНЦИП СУБЈЕКТИВНЕ ОДГОВОРНОСТИ

1. Познато је да су многа питања која су везана за заблуду о противправности или тзв. правну заблуду¹ и у страној и у нашој правној теорији дискутабилна и зато и у теоријском и у законодавном смислу отворена.² Посебно је значајно питање правног дејства правне заблуде, односно њене позиције у структури и функционисању кривичноправних института.

Разуме се да се проблеми везани за правну заблуду, а посебно за правно дејство правне заблуде, као уосталом и проблеми свих других кривичноправних устанаова, могу исправно и целовито теоријски и законодавно решавати само у систему кривичног права — саобразно принципима кривичног права и структури кривичноправних института којима припада и правна заблуда. Зато се питање правне природе и правног дејства правне заблуде може методолошки коректно решити само тако што ће

¹ Иако је прихватљиво мишљење да је термин „правна“ заблуда неадекватан и да је примереније говорити о заблуди о противправности или забрањености дела, ипак се и овде користи термин правна заблуда због уобичајене његове употребе за означавање правне садржине која се њиме обухвата. Свакако би, како атрибут „правна“, тако и атрибут „стварна“ (заблуда) било упутније заменити изразима који адекватније изражавају садржину установе заблуде у кривичном праву.

² О проблематици правне заблуде уопште а посебно у нашем кривичном праву посебно видети: М. Дамашка — „Проблем разграничења стварне и правне заблуде — пролегомена за студију о правној заблуди“, Наша законитост, бр. 1/1965, стр. 9—31; М. Дамашка — „Ignorantia iuris prodest“, Зборник радова Правног факултета у Загребу, бр. 3/1965, стр. 141—157; Д. Атанацковић — „Појам заблуде у кривичном праву“, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, бр. 1/1977, стр. 41—63; Љ. Бавцон — „О правној заблуди“, реферат на интеркатедарској конференцији кривичноправних катедри у Крагујевцу, стр. 1—15; Б. Марјановић — „Предавања по кривично право — општ дел“, Скопје, 1980, стр. 207—215; П. Новоселец — „Слобода, кривња и кривично право“, Загреб, 1987, стр. 83—110.

се ова установа кривичног права подврћи *критици* са становишта принципа прихваћених у важећем кривичном праву, што подразумева претходно установљивање тих принципа и њиховог социјалног и правног значења.

У том смислу са становишта анализе правне заблуде посебно је значајно питање њеног односа према принципу субјективне одговорности. Овај однос одређује позицију правне заблуде у систему кривичног права, па и казненог права у целини. Он условљава одговарајуће закључке о њеном могућем правном дејству, које би логично требало да буде одређено баш овим принципом и односом правне заблуде према њему.

Треба свакако имати у виду да у конкретном законодавном регулисању правне заблуде (у конкретном позитивном законодавству), правно значење и правно дејство правне заблуде *не мора* да буде и *није* увек тако одређено да одговара логици овог односа, већ законодавно решење може бити *нелогично* односно *непринципијелно*. Другим речима оно не мора, мада би то требало и било за очекивати, увек бити у складу са принципом који се прихвата као „виши” захтев у односу на конкретне кривично-правне институте.

Таква је изгледа ситуација управо у законодавном регулисању правне заблуде у југословенском кривичном праву. Наиме, чини се да је могуће констатовати становиту непринципијелност и нелогичност у њеном важећем регулисању с обзиром на принцип субјективне одговорности, као кључни принцип савременог па и нашег кривичног права. Ту непринципијелност и нелогичност покушавамо овде да докажемо. Истовремено намеће се и закључак о конзеквенцама важећег регулисања правне заблуде у нашем кривичном праву с обзиром на прихваћени принцип субјективне одговорности и евентуалан доказ неконзистентности у регулисању правне заблуде и правне садржине коју обухвата овај принцип.

2. Законским одредбама о урачунљивости (неурачунљивости) и виности успоставља се модел кривичне одговорности на основу кривње, на основу принципа субјективне одговорности. Такав модел одговорности је у контексту одређеног схватања човека и људског понашања, као слободног, смисленог и *не-јединомогућег*. Оно афирмише човека као биће и истовремено даје једну оптимистичку оријентацију у односу на потенцијалност човека и његовог чина.

Тим одредбама се утврђује „субјективни супстрат” као услов одговорности за кривично дело, а тиме и као услов за кажњавање. Њима се обезбеђује легитимирајућа основа за одговорност и казну. Само на тим претпоставкама је, саобразно и класичном и савременом поимању казне као кривичне санкције, *могуће* казнити учиниоца кривичног дела и једино уз такве претпоставке га *има смисла* казнити.

Максималне могућности тог принципа, према важећој концепцији и законодавном решењу (и) у нашем кривичном праву, допиру до граница несвесног нехата, односно до одговорности и кажњивости за дело учињено у несвесном нехату. Ван тих граница јуристички се налазимо у простору чистог проузроковања у објективном смислу. Евентуалним проширивањем кривичне одговорности и преко тих граница кривична одговорност и казна би се заснивали на принципу објективне одговорности, одговорности за дело као објективну категорију. Одговорност и кажњавање би били засновани на проузроковању независно од утврђеног или неутврђеног „субјективног супстрата“, или пак на чистој фикцији овог супстрата односно евентуално на његовој необоривој претпоставци.

По принципу субјективне одговорности који је прихваћен (и) у нашем кривичном праву, кривичне одговорности и казне *нема без виности*. У правилу кривично право и кривична репресија дејствују само у простору слободног људског понашања, а слободним у правном смислу сматра се само вино људско понашање виног субјекта дела. Виност пак подразумева свест о „извесности“ или могућности наступања забрањене последице, односно могућност и дужност такве свести.

С обзиром да само оно што је обележено атрибутом забрањености може бити дело у кривичноправном смислу, и виност је стога строго везана за тај атрибут понашања човека, за понашање човека које има атрибут забрањености.

Субјективни основ и услов одговорности и кажњивости закон изричито одређује као *свест* (представу) *о забрањености* последице, коју субјект кривичног дела, да би био вин, може хтећи, на њу пристати или чак ни пристати, али бити у дужности и могућности свести о њеном могућем наступању. Независно од тога да ли ће се свест односно дужност и могућност свести о забрањености дела схватити у чисто јуристичком смислу (какво би, иначе, тумачење наметала формалноправна логика) или у неком другом, ширем социјалном значењу (на пример као свест о општој социјалној забрањености дела и његове последице) — тј. независно од тога да ли ће се схватити као свест о противправности дела у строго формалном или социјално-материјалном значењу — у сваком случају овакво одређивање виности подразумева неки *вредносни суд* о делу, дакле о нечем што је по себи *нормативна* категорија.

Овако позитивноправно одређен садржај виности је, ако је већ могуће и основано напред наведено тумачење правног садржаја који је тим законским појмом одређен, у ствари *нормативно* схватање виности, односно *и нормативно*. Оно у својој основи садржи једно вредносно-нормативно језгро. Да би се успоставила кривична одговорност и кажњивост субјект кривичног дела мора бити свестан или бити дужан и моћи бити свестан „извесности“ или могућности и нечег што у његовом делу није

чисто чињенично, „стварносно”, нечег што не претпоставља (само) свест о „стварности”. Он мора бити свестан, односно бити дужан и моћи бити свестан и нечег нормативног, нечег што је по себи суд о вредности. Нечег што је по себи вредност па *отуд* подразумева суд о вредности! Без тога *нема* виности, у било којем њеном облику, у законском, правно важећем смислу.

3. Са становишта *правне заблуде* битна је баш горе поменута тврдња, наиме да је вина, без обзира о којем њеном облику је реч, у позитивноправном смислу одређена *не само* свешћу о нечем „стварносном”, већ и свешћу о нечем вредносном — свешћу о забрањености последице — битног елемента *дела* као правног и социјалног појма.

Такво одређивање појма виности је смислено будући да кривично дело, као и сваки други људски чин, може и мора бити *и вредносна* категорија. Све што је људско уједно је и вредносно па зато и може бити нормативно (нормативбилно је), како у општем нормативном тако и у специјалном правнонормативном смислу. Али и обрнуто: све што је нормом одређено већ *зато* је вредносно, односно оно *тима* постаје вредносно. Отуд „стварну” и „правну” заблуду није могуће и не треба оштро подвајати, јер није могуће строго подвојити судове о вредности и судове о стварности, уопште и у правном смислу.³ Због тога и правно значење и правно дејство тих судова, односно чињеница на којима се ти судови заснивају, треба да буде у основи идентично или бар слично. Другим речима, природно је очекивати да идентичне или сличне онтолошке или деонтолошке категорије и у правном смислу имају идентично или слично функционално значење.

4. Ако је већ на поменути начин закон одредио појам виности, као субјективни основ и услов кривичне одговорности и казне, тиме је уједно поставио захтев да *без тог* услова *нема* нити може бити кривичне одговорности и казне. Са становишта прихваћеног принципа одговорности ирелевантно је *због чега* тај услов није испуњен: да ли због тога што је субјект кривичног дела неурачунљив или из неког другог разлога, с обзиром да је урачунљивост услов виности а неурачунљивост само један основ (услов) искључења виности. Није, како знамо, сваки урачунљив субјект кривичног дела и вин, али ни сваки невин неурачунљив. У противном би била прихваћена необорива претпоставка виности код урачунљивог субјекта кривичног дела. Пошто она разложно није установљена, вина се у сваком случају мора доказати. Вин је само онај учинилац кривичног дела код кога се докаже одређена свест о „делу”, односно дужност и

³ О томе у пом. радовима М. Дамашке и Д. Атанацковића.

могућност те свести, али је и *невин* сваки онај који те свести нема, односно која није доказана, независно од тога шта је *проузроковало* непостојање (одсуство) свести која се подразумева у појму виности, а то значи и свести (дужности и могућности свести) о забрањености дела.

Ако те свести нема, или није било могућности и дужности те свести, због тога што је субјект кривичног дела био у *заблуди о забрањености* дела, па је *услед тога* учинио кривично дело, тада очигледно није испуњен законом заснован *битан услов за кривичну одговорност и кажњавање* субјекта дела по принципу субјективне одговорности. За кривичну неодговорност односно *искажњивост* ирелевантно је, дакле, из којих разлога није испуњен услов за постојање виности. Такав закључак произилази из начелног става о односу између принципа субјективне одговорности и заблуде.

5. Уводећи у систем права *правну заблуду* као установу са одређеним правним дејством, савремено кривично законодавство тиме признаје реалну позицију субјекта права у односу на систем правних норми које га обавезују. Овом установом се врши одређена *корекција* крутог става ранијих правних система, да субјект права познаје право и да непознавање права не може да га екскулпира пред правним поретком. Такав ригидан став би био посебно непримерен савременом сложенom и гломазном систему права. Сувишно је напомињати да би био непримерен и нашем савременом праву.

Свакако да се у овом кориговању начелног става, да субјект права има целовиту и исправну представу о праву на основу које као свесно биће одређује своје понашање, мора бити опрезан. Позивање на непознавање права не сме да се претвори у комотан излаз за субјекта права из обвезујућег система кривичноправних норми. Због тога се тражи одређени *квалитет* правне заблуде, да би она уопште вршила неку функцију у праву — одређени *услови* да би могла бити кривичноправно релевантна.

Увођењем установе правне заблуде у правни систем никако се не жели сугерирати став да субјект кривичног дела *има право* да не познаје (не упознаје) или *нема дужност* да не познаје (упознаје) важеће правне норме, да сазнаје да су одређена понашања недозвољена, да се бахато односи према социјалним и правним вредностима. Напротив, његова дужност да познаје право се и даље задржава. она се ни једног момента не доводи у питање. Успоставља се само могућност да се, под одређеним условима, позива на правну заблуду и евентуално обезбеди неко *не-но* фаворизирајуће правно дејство. Смисао увођења института правне заблуде у кривично право не може да буде у контрадикцији са идејом превенције. Њено увођење не може деловати у правцу слабења снаге те идеје у кривичном праву, у систему кривичноправне заштите.

Разуме се да правна заблуда у кривичном праву може да има правнорелевантно значење само *уколико* је у *вези* са одре-

Ћеним кривичним делом. Као што се виност, односно свест или могућност и дужност свести о делу и његовој забрањеној последици увек везује за конкретно кривично дело, тако се и правно основана погрешна представа о забрањености дела може односити на одређено дело. Другим речима, правна заблуда као погрешна представа о суштинској вредности компоненти дела мора бити неки услов или „узрок“ дела, бити у некој каузалној вези са њим. Свака веза у овом смислу подразумева неки однос каузалитета. Правна заблуда је правнорелевантна *зато* што је *услед* ње дошло до кривичног дела. У овом смислу очигледно је да се узрочност не може схватити „чисто“ објективно. Она у себи садржи и неки субјективни супстрат. У противном правна заблуда не би требало да има било какво кривичноправно значење. Нека околност или чињеница добија кривичноправно значење *само* ако је у некој вези са делом. То је природна последица концепције о кривичном праву које се заснива *на делу*. Обрнуто, пак, свако кривично дело подразумева вољу (хотену) и свесну радњу човека. То је природна последица схватања кривичног дела као јединствене објективно-субјективне социјалне и правне појаве и као природна последица схватања кривичног права које се заснива на концепцији одговорности и казне као изразу слободног (мада у социјалном смислу шире условљеног) понашања.

Истовремено намеће се и теза да у правној заблуди може бити *само* субјект који иначе може бити вин, тј. *урачунљив* субјект. Погрешну представу о забрањености дела у смислу правне заблуде може имати само субјект који иначе може имати (који је подобан да има) исправну представу о свом делу и његовој забрањености. Правна заблуда не искључује свест о забрањености дела из разлога који искључују урачунљивост, већ из других разлога *in concreto* присутних код урачунљивог учиниоца кривичног дела. Друго је пак питање да ли има логичног основа да се такав субјект кривичног дела, који је дело учинио у (због) правној заблуди, сматра виним.

Међутим, с обзиром на законску дефиницију виности и законску дефиницију правне заблуде, природно би било, како је напред речено, да правна заблуда *искључује виност* (тј. кривичну одговорност) и то изван простора у којем се виност искључује услед неурачунљивости. Дакле, у претпоставци субјекта у заблуди је његова начелна подобност да схвати своје дело и у „стварном“ и у „вредносном“ смислу, а који је услед одређених околности случаја имао погрешну представу о свом делу, при чему са становишта конкретног права те околности могу бити отклоњиве или неотклоњиве, оправдане или неоправдане, извињавајуће или неизвињавајуће, па у том смислу и заблуда кривичноправно релевантна или ирелевантна. Њену релевантност и квалитет (степен) релевантности одређује конкретно кривично право.

6. Као што је познато важеће југословенско кривично право третира правну заблуду као факултативни основ за блаже

кажњавање или ослобођење од казне.⁴ Дакле, по нашем кривичном праву учинилац кривичног дела који је поступао у правној заблуди (кривично дело учинио због тога што је био у правној заблуди) је *увек* кривично одговоран, без обзира о којем облику правне заблуде је реч и без обзира о каквом кривичном делу је реч.⁵

Закон тако уређује правну заблуду и поред анализiranог садржаја виности који је тим истим законом утврђен. Очигледна је, дакле, противречност између ове две категорије кривично-правних одредаба, односно очигледан је њихов *нелогичан однос*. Очигледна је *непринципијелност* законодавца у регулисању правног смисла и правног дејства правне заблуде с обзиром на законом одређени појам виности и законом прихваћен принцип субјективне одговорности.

6. Због и на основу свега напред изложеног, поставља се следеће питање: ако закон и поред тако утврђеног појма виности, како то чини Кривични закон СФРЈ, и на основу њега прихваћеног принципа субјективне одговорности, *не искључује* кривичну одговорност и кажњивост субјекта кривичног дела који је из *оправданих* разлога био у правној заблуди, из оправданих разлога није био свестан да је његово дело забрањено дело и због тога учинио кривично дело, *на чему се онда заснива, због чега се и ради чега се успоставља његова кривична одговорност и кажњивост?*

Логично би, дакле, било да правни систем који заснива кривичну одговорност на принципу кривње (виности), одређене на начин како је то учињено у нашем кривичном законодавству, ако настоји да буде *доследан, искључи кривичну одговорност* у случају непостојања свести о забрањености дела (последиче) из разлога који су по самом том праву извињавајући. Ако се и

⁴ Може се поставити питање због чега КЗ СФРЈ, као и раније важећи Кривични законик, у утврђивању правног дејства правне заблуде уопште помиње могућност блажег кажњавања, ако је већ суду дата могућност да, у случају правне заблуде из оправданих разлога, учиниоца кривичног дела ослободи од казне. Није ли разлог у томе што се тиме хтело сутерирати *примена* правне заблуде примарно у смислу *блажег* кажњавања? Изузетно ретка примена овог института у нашој судској пракси не дозвољава могућност његовог ближег истраживања и у овом смислу.

Подсетимо да је могућност блажег кажњавања и ослобођења од казне у случају правне заблуде („незнање или неправилно схватање овог кривичног закона“) била предвиђена у пар. 21. Кривичног законика из 1929, с тим што су се разликовале две ситуације ове заблуде: једна, која је била основ за блаже кажњавање („с обзиром на прилике, под којима је кривично дело учињено“), као општа, и друга, специјална, која је била основ за ослобођење од казне („у особито лаким случајевима“). Кривични законик — општи део из 1947. није познавао институт правне заблуде, тј. прихватао је ригидни став класичног права у погледу правне заблуде.

⁵ Ни раније ни садашње наше кривично право не прави разлику између *mala in se* и *mala prohibita*, тј. у погледу правне заблуде сва кривична дела имају исти правни третман.

пored таквог законског садржаја виности успоставља одговорност због дела учињеног у (због) заблуди о противправности, онда се нарушава сам принцип. Правна фикција да субјект дела (субјект права) увек познаје право овде се не може претпоставити, јер ако би се она претпоставила онда закон не би дефинисао виност (која подразумева и одговарајућу свест односно дужност и могућност свести о последици дела) на начин како то чини. Управо та чињеница доказује да је у области кривичног права ова правна фикција — *искључена*. Може се, дакле, само *претпоставити* да субјект познаје право, али је та претпоставка *оборива*. Обара се доказом правне заблуде.

Доследна примена принципа субјективне одговорности у кривичном праву које полази од оваквог дефинисања виности (умишљаја и нехата) намеће закључак, да би правна заблуда требало да дејствује на кривичну одговорност, а не само евентуално на степен казне или њено искључење. Ако она и поред тога такво дејство у правном систему уопште нема онда се одговорност за кривично дело учињено у правној заблуди очигледно *не заснива* на принципу субјективне одговорности, већ на неком другом принципу. Ова се одговорност теоријски гледано може засновати на принципу субјективне одговорности једино уколико би се успоставила кривична одговорност *само због тога* што је субјект дела у правној заблуди, с тим што би се тада уверљиво морало доказати да је умишљајно или нехатно довођење себе или одржавање себе у заблуди о противправности дела *само по себи* друштвено опасно. То би практично значило успостављање кривичне одговорности због *саме свести*, односно због недостатка свести, погрешне свести или непостојања свести која је била могућа и дужна!

Треба, дакле, признати да одговорност за дела учињена у правној заблуди (због правне заблуде) представљају *још један* изузетак од начела субјективне одговорности у кривичном праву. Он се евентуално може из ових или оних криминалополитичких разлога правдати (бранити), али се не може логички извести из принципа одговорности на основу виности, одређене на начин како то чини наш кривични закон.

То што закон ни у једном случају правне заблуде не дозвољава искључење кривичне одговорности је само доказ колико он *инсистира на ефикасности* кривичног права па макар и по цену угрожавања у праву иначе усвојеног принципа. То што се врши извесна корекција, у том правцу што се правној заблуди *изузетно* (из оправданих разлога) формално даје доста снажно дејство у односу на казну (кажњавање), никако не негира већ напротив потврђује предње закључке.

Према томе, када се сматра кривично одговорним субјект кривичног дела који је дело учинио у правној заблуди (због тога што је био у правној заблуди у којој је и због које је учинио кривично дело) и при томе се позива на принцип одговорности због кривње (виности), на принцип субјективне одговорности,

очигледно се субјекту дела одговорност по том, на закону иначе заснованом принципу — *импутира*.

Прихватити принцип субјективне одговорности и истовремено признати да постоје ситуације које из *оправданих* разлога искључују свест субјекта кривичног дела о извесности или могућности наступања забрањене последице (свест о забрањености дела), иначе по том принципу неопходну за кривичну одговорност, па и поред тога сматрати таквог субјекта кривичног дела *увек* кривично одговорним — очигледно је и нелогично и неприципијелно. У таквим случајевима се практично субјект кривичног права сматра кривично одговорним и кажњава *зато што је био у правној заблуди у којој је учинио кривично дело, које дакле није обухваћено његовом виношћу из разлога које сам закон сматра оправданим*, тј. одговара зато што није био свестан забрањености дела (није знао право) које је учинио управо зато што га из оправданих разлога у том смислу није био свестан. Он практично одговара за нешто што је посве објективно, што у себи нема никаквог на праву заснованог „субјективног супстра-та“.

На основу предњих закључака могла би се, међутим, извести још радикалнија теза у вези правне заблуде уређене на начин како је то учињено у нашем кривичном праву. Може се тврдити да правна заблуда са оваквом садржином и правним дејством не би нужно морала да се схвати као институт којим се фаворизује учинилац кривичног дела, ма колико то изгледало необично с обзиром да је на први поглед правна заблуда и устројена искључиво с намером да у изузетним случајевима учини положај учиниоца кривичног дела повољнијим. Ова теза се изводи независно од чињенице да се ова установа у нашој судској пракси иначе такорећи и не примењује.⁶ Истовремено није искључена ни могућност закључка да се она у судској пракси и не примењује баш зато што јој у ствари функција није усмерена ка, како би се то очекивало, фаворизовању субјекта кривичног дела, већ у обрнутом правцу.

Наиме, овакво законско уређење правне заблуде пре *дефаворизује* него што фаворизује субјекта кривичног дела, који из оправданих разлога није био свестан да је његово дело забрањено. Да неким случајем одредбе, којом се даје могућност суду да ублажи казну или ослободи од казне учиниоца кривичног дела који из оправданих разлога није био свестан да је његово дело забрањено, у закону *нема*, учинилац кривичног дела који поступа у таквој правној заблуди требало би да се — по општим правилима о кривичној одговорности заснованим на принципу субјективне одговорности са садржајем појма виности који је

⁶ Наша судска пракса „углавном а *limine* одбија сваку дискусију о заблуди о противправности те јој на тај начин не признаје ни оне учинке који произилазе из закона”. (П. Новоселец — пом. дело, стр. 84). Слично је и у области привредних преступа и прекршаја, јер је „пракса у њима још несклонија уважавању заблуде о противправности него кривични судови”. (Исто — стр. 110).

законом утврђен — сматра *невиним*, па тиме и некажњивим. Другим речима, оваквим одредбама о правној заблуди ствара се *изузетак* од принципа на којем се заснива кривична одговорност и то *не у корист* већ *на штету* субјекта кривичног дела. Њима се успоставља кривична одговорност и кажњивост и субјекта кривичног дела, који по општим одредбама о одговорности прихваћеним у важећем праву *не би могао да буде вин*, тј. један проширени систем одговорности и кажњивости за дела која нису обухваћена виношћу из, по закону оправданих разлога.⁷

Тако радикалан закључак о оваквом уређењу правне заблуде и њеним конзеквенцама у позитивном праву, мора да изазове питање: да ли овако конституисана правна заблуда у важећем систему одговорности по основу виности, постоји зато да фаворизује субјекта кривичног дела или пак зато да индиректно поврати у кривично право фикцију *ignorantia iuris nocet* без икаквог изузетка? Оскудна примена овог института у судској пракси⁸ чини прави одговор на ово питање тим неизвеснијим, али и само питање основанијим. Утолико је пак извесније и уверљивије да и ова анализа указује на основаност схватања,⁹ да установе правне заблуде у нашем кривичном праву *треба преиспитати*.

⁷ Намеће се и питање, на чему се заснива одговорност и кажњивост субјекта кривичног дела који је поступао у правној заблуди (дело учинио *зато* што је био у правној заблуди), али из разлога који *нису оправдани*. Тада, дакако, нема могућности нити блажег кажњавања нити ослобођења од казне. Такав субјект, међутим, такође није био свестан свог дела (његове забрањености), а био је дужан и могао је бити тога свестан, тј. није себе смео „ставити”, „довести” у стање правне заблуде, односно „одржавати” себе у таквом стању. Чудно је како ова ситуација асоцира и наликује на институт *actio libera in causam*, институт такође деликатан и такође дубиозан са становишта принципа субјективне одговорности.

⁸ Тешко је претпоставити да је разлог за непримењивање правне заблуде у судској пракси у томе што нема услова (животних ситуација) за њену примену.

⁹ Вид. пом. радове М. Дамашке, П. Новоселеца, Д. Атанацковића, Љ. Бавциона, Б. Марјановића, као и рад А. Стајића — „Изградња југословенског материјалног кривичног законодавства на основама нових уставних решења”, ЈРКК, бр. 4/1974, стр. 548—549.

Владимир Милић
адвокат у Сремској Митровици

УЗ СТОГОДИШЊИЦУ ОПШТЕГ ИМОВИНСКОГ ЗАКОНИКА ЗА КЊАЖЕВИНУ ЦРНУ ГОРУ

1. Правно-историјска ситуација у Црној Гори после 23. априла (6. маја) 1855. године — од доношења Законика Данила I

Иницијални акт успостављања правно-политичке нормативе у Црној Гори представља Законик Петра I из 1798. године, тзв. „Стега“. У то време, а и касније, Црна Гора је била племенски врло разједињена. На тадашњој црногорској територији и правни систем није био јединствен: примењивале су се норме писаног црногорског законодавства, још више обичајно право Црногораца и шеријатско право. На таквом „правном“ терену морални узуси више нису били довољни разрешењу конфликтних ситуација које су свакодневно настајале.

Петар I је овим Законом, који садржи само 33 члана, покушао у Црној Гори успоставити јединство засновано пре свега на ауторитету власти. То му није пошло за руком, јер је у архаичној Црној Гори реч племенских старешина и главаша била много гласнија. Суштина се огледа у томе да одредбе Законика, а које се односе на основне слободе и права човека и које су модерна друштва тога времена већ прихватила, нису заживеле.

Следећа степеница нормативно-правне делатности представља Општи земаљски законик из 1855, познатији као Законик књаза Данила. Законик представља плод тежње Данилове да у својој држави обезбеди, пре свега, кривично-правну регулативу, да покуша искоренити крвну освету и „неформална“, племенска суђења, те да изједначи све становнике Црне Горе пред законом и судом, без обзира на њихов друштвено-економски положај и племенску припадност. Једном речју, желео је Црну Гору устројити као модерну државу.

Законик, који се састојао од 95 чланова, углавном је регулисао кривично-правну област и уређење судства. Релативно строге казне за учињена кривична дела требало је да обезбеде ауторитет Законика. Најважнији учинак Законика огледа се у нормативно-правном установљењу принципа легалитета, равноправности и судској заштити. Мали број одредби из области грађанског права се односи углавном на наследно-правне односе, односе родитеља и деце и брачне односе. Два члана Законика се односе на право прече куповине.

Као што се може видети, регулатива из грађанско-правне области је била врло оскудна. Нису постављани нити основни принципи у овој области, а сви спорови су решавани применом обичајних норми. Стварно и облигационо право је живело у Црној Гори у свом рудиментарном облику.

На врло посну, али и врло захвалну подлогу за један законодавни и научно-истраживачки рад, стиже Валтазар Богишић.

2. Ангажовање Валтазара Богишића за законотворца и његов рад на изради Законика

Књаз Никола је 1872. године одлучио да ангажује Валтазара Богишића ради израде црногорског имовинског Законика. Првобитна идеја књаза Николе је била да Богишић изради комплетан грађански законик, али је током израде Богишић своје кодификаторско дело свео само на област имовинског права. У то време Богишић (1838—1908) налазио се на дужности редовног професора историје права словенских народа на Правном факултету у Одеси. Богишић са задовољством прихвата овај позив и ангажовање црногорског владара. Тиме почиње шеснаестогодишњи рад на изради једног од најоригиналнијих и најзначајнијих кодификација грађанског права.

Као оснивач правне историје у нас, генијални научник и пре свега велики славенофил, Богишић је приликом израде Општег имовинског законика послао својим оригиналним путем: пре свега, утврдити какво је обичајно право на територији на којој ће се односити будући Законик. Јер, како је то Богишић у својим радовима и пре и после тврдио, тек са увидом у обичаје једног народа, уз уважавање правне прошлости и пажљиву надоградњу овог двојства модерним правним институтима и схватањима, може се сачинити Законик који ће народу бити добар и разумљив, а свету јуристички доступан и актуелношћу конкурентан.

Богишићев рад започет је спровођењем анкете о правним обичајима, друштвено-економском уређењу, положају цркве, породице и брака, као и другим питањима у црногорској држави. Сређивањем добијених података уз упоредно проучавање судске праксе у Црној Гори и писаних закона црногорских, Богишић је створио „материјалну базу” за израду Законика. Сама израда

Законика потрајала је 7 година, до 1881. године, када је први нацрт Законика предат на претресање.

Основни задаци које је Богишић пред себе ставио приликом израде Законика су били:

- а) поставити такав Законик који ће целисходно и јасно бити омеђен унутар грађанског права;
- б) наћи прави склад између обичаја и писаног закона;
- в) написати Законик за народ разумљивим, са правно-терминолошки прецизним језиком.

Ове задатке је Богишић успешно решио. Израдио је прави Законик у историји грађанских кодификација у коме се налазе одредбе породичног и наследног права. Како сам Богишић каже: породично и са њим наследно право мора бити регулисано посебним законима, чија би садржина „одговарала стручној природи грађе, држећи особито рачуна у најширој мери о великој количини моралних елемената којима је ова установа напуњена”. На овај начин, дакле Богишићевим радом, настао је појам имовинско право, једна од генијалности овог Законика.

У Законик су ушли облигационо и стварно право, као и одредбе о породици и њеним члановима („кућа”), али само у њиховим имовинским односима са трећим лицима.

Правне обичаје и модерне правне институте уобличио је у нераскидиво јединство, тако да се не може са сигурношћу тврдити за поједине одредбе Законика шта је обичај, а шта савремени институт. Ову недоумицу омогућава можда једна од најзначајнијих карактеристика Законика — његова језичка усклађеност. На најбољи начин је Богишић помирио обичајно-правну и модерну правну терминологију. Језик Закона је такав да се Законик чита „као народна песма”.

Након првог претресања текста Законика 1881. године, још 6 година је потрајало дотеривање Законика, да би га књаз Никола указом од 25. 3. 1888. године прогласио, а ступио је на снагу 1. јула 1888. године.

3. Одредбе и структура Општег имовинског законика

Општи имовински законик садржи 1031 члан. Законик је подељен у шест делова, а сви делови у разделе. Први део представљају одредбе основних начела на којима почива Законик. Други део садржи одредбе стварног права и то о начинима стицања својине непокретних и покретних ствари, о обиму и заштити права својине, сувласништву, суседским правима, службености, плодоуживању, залози, те о земљишним регистрима — заставама. Трећи део се односи на поједине врсте уговора, дакле на материју облигационог права. Четврти доноси основне прин-

ципе облигационог права. Пети део регулише питање правне и пословне способности правних и физичких лица. Шести део представљају објашњења и допуне које се односе на претходне делове Законика.

Посебно је интересантан раздео осми шестог дела, где Богишић даје правничке сентенце који ближе одређују дух закона и које су намењене, пре свега, лаицима. Богишић их назива „правничке закоњаче” и наводи их 45. Неке су готово превод сентенци римских правника, док су друге оригиналне творевине Валтазара Богишића, створене са ослоном на римско право, правне обичаје и савремену законодавну и правну терминологију. Може се слободно рећи да „правничке закоњаче” представљају круну дугогодишњег научно-истраживачког рада Богишићевог.

Закон проглашава принцип једнакости у имовинским правима без обзира на положај у друштву, веру и пол (чл. 11, 12. и 13). Такође се прокламује принцип неприкосновености приватне својине, слободне воље сауговарача, забране злоупотребе права, дужности испуњења обавеза преузетих уговором итд. Дакле, принципи на којима почива Законик су преузети из модерних буржоаских правних теорија и кодификација. Једино тако је било могуће изградити модерну кодификацију, јер су то поступали на којима је тада почивало, а и данас почива имовинско право широм света. Ово је значајно још из једног разлога: Законик се примењивао на имовинске односе са иностраним елементом. Интенција законодавчева је била да се изгради Законик који ће Црну Гору брже отворити свету, а изласком на море после 1878. године оправдано се очекивало да ће робна размена са иностранством нагло почети да се развија. Имовински законик који би се базирао искључиво на обичајима затвореног црногорског друштва био би врло неприкладан и значајно сметао спољно-трговинском промету.

Ово није простор и време за једну замашнију анализу Законика, а то није ни намера аутора овог приказа. Ипак, о Законнику још и следеће: Систематика Законика је врло неубичајена и први пут у историји грађанских кодификација је изведена на начин како је то Валтазар Богишић урадио. Наиме, он прво регулише конкретне имовинско-правне односе, да би касније, на другом месту, дао опште принципе везане за поједине имовинско-правне односе. На пример, у трећем делу Законика у чл. 222—256, регулисан је купопродајни уговор, док су општи принципи облигационог права назначени и регулисани у четвртм делу. Правној и пословној способности субјекта имовинског права уопште дат је пети део Законика, док је пракса модерних буржоаских кодификација грађанског права тога времена статусни део увек стављала на почетак Законика. Карактеристичан је такође и шести део Законика који представља у ствари објашњење и упутство за примену раније регулисаних института и прин-

липа. Оваква систематизација је још један доказ да је Законик сачињен због народа и дат народу на употребу. Сам Богишић објашњава овакву систематизацију потребом разумљивости и приступачности самог текста. Не заборавимо да је један од разлога због којих се морало ићи од посебног ка општем специфична улога овог Законика у црногорском друштву: он је поред осталог служио за правно описмењавање најширих слојева црногорског друштва.

4. Значај Законика и Богишићевог рада

Значај Богишићевог рада уопште као и рада на изради Општег имовинског законика је непроцењив. Његов рад је на најбољи могући начин доказао његова схватања о историјском развоју права, интеракцији права и народа, утицају и значају правних обичаја. Припадник историјско-правне школе, не упада у грешке у које су упали Хуго, Пухта и Савињи. Он историјски развој и условљеност права не тумачи ослањајући се на неки народни дух, него на конкретне друштвено-економске прилике које директно утичу на развој права. Све ове ставове и идеје је кроз научно-истраживачки рад и рад на Правном факултету у Одеси успешно бранио и одбранио — Општим имовинским законом. Својим радом и овим Законом је значајно допринео афирмацији и уважавању Словена и посебно Јужних Словена.

Законик је не само важан за историјски тренутак у коме је настао и за локалитет коме је био намењен, него је представљао, може се слободно рећи, камен темељац модерног југословенског имовинског права. Писан језгровито, народу разумљиво и правно-теоретски модерно, Законик је подарио црногорском народу најмодерније решење грађанског (имовинског) права тога времена. И не само то. Законик представља једну врсту правне — законодавне валоризације културно-историјског развитка дотадашње црногорске државе. Законик представља, како у његовом прогласу стоји, „угаони камен даље законодавне радње”. Он представља, како је проф. Михаило Константиновић 1933. године рекао, угаони камен за данашњу грађанско-правну кодификацију и требало би црногорски Имовински законик узети за основ нашег будућег грађанског законика.

Једно је сигурно: Општи имовински законик представља једну од најуспешнијих кодификација грађанског права у 19. веку. Његов значај није само историјско-правни него и културно-историјски, јер представља прву кодификацију писану народним, разумљивим језиком и изниклу из правних обичаја код Јужних Словена.

И на крају, као резиме, нека послужи речи књаза Николе приликом проглашења Законика дана 26. априла 1888. године:

„Њему (В. Богишићу) се нарочито има захвалити да је дјело ово, наш грађански Законик, утемељено на основама нашега народног права, а изведено и развијено из тога темеља према нашим приликама и потребама, одговорило потпуно оним спасоносним врховним начелима која мало више споменух, начелима складности између народног духа и живота и његових закона. Нека му је овдје, у име највише награде која му се с наше стране може дати, изречено јавно: хвала!”

КРИТИКА ПРАВНЕ ПРАКСЕ

Др Александар Маркићевић

адвокат у Новом Саду

Правосудни ход по мукама дуг две деценије

УШТЕДА ЖИВОТНИХ ТРОШКОВА БОРАВКОМ У ЗАТВОРУ

У СВЕТАОСТИ ЈЕДНЕ ОДЛУКЕ ВРХОВНОГ СУДА ВОЈВОДИНЕ

Кад је оптужена К. Х. М., млада наставница и мајка двоје мале деце, после три године боравка у притвору, ослобођена оптужбе за кривично дело тешког убиства из користољубља из члана 135. став 2. тачка 3. КЗ, чинило се да је њен дуги правосудни ход по мукама завршен и да је, најзад, празник дошао и у њену улицу и растурени дом. Јер, правда је била, збиља, спора, али достижна. Но, даљи след догађаја показаше да то није био епилог, него тек први чин драме једне жене уловљене у мрежу правних регула.

Ево кратког историјата случаја.

Кривични поступак против К. Х. М. започео је далеке 1969. године, а ослобађајућа пресуда Врховног суда Војводине (Кж. 787/76) изречена је на главном претресу 14. априла 1977. године, дакле, после седам година, седам месеци и четрнаест дана!

Цео маратонски кривични поступак имао је кривудава ток са неочекиваним перипетијама и обртима.

Првом пресудом Окружног суда у Сремској Митровици оптужена је ослобођена од оптужбе (К-1/70 од 19. марта 1970).

Друга пресуда истог суда била је за оптужену шокантна: изречена је смртна казна, која је замењена казном затвора у трајању од 20 година (К-270/70 од 16. 9. 1971).

Ову осуђујућу пресуду потврдили су Врховни суд Војводине (Кж—958/71 од 5. априла 1972) и Врховни суд Југославије (Кж—30/72 од 5. 9. 1972). Оптуженој је тада суђено у одсуству, јер се налазила на привременом раду у Немачкој.

После екстрадиције, оптуженој је поново суђено: пресудом Окружног суда у Сремској Митровици (К—285/74 од 10. 1.

1975) изречена је казна строгог затвора у трајању од 12 година, а пресудом истог Суда К—10/76 од 29. јуна 1976. осуђена је на казну затвора у трајању од 15 година.

И коначно на главном претресу пред Врховним судом Војводине 14. априла 1977. године донета је пресуда којом се уважава жалба оптужене, побијана пресуда преиначује и К. Х. М. ослобађа од оптужбе.

Пада у очи да су прва и пета пресуда исте, ослобађајуће.

Кад се обрела на слободи К. Х. М. је покренула поступак ради накнаде штете због неоснованог лишења слободе. Поставила је захтев за накнаду материјалне штете у виду изгубљене зараде који је био подупрт чврстим и ликвидним доказима и захтев за накнаду душевних болова због неоснованог лишења слободе као облик нематеријалне штете. После епилога у кривичном поступку К. Х. М. је чврсто веровала да ће према њој као жртви судских погрешака, држава бити благодан и да ће свој мали спор решити на миран начин, поравнањем, за десетак дана.

И заиста је овај спор решен, али у парници дугој десет година, осам месеци и три дана. У парници правда је била више спора него достижна!

Најпре је захтев за накнаду штете, упућен Покрајинском секретаријату за правосуђе, глатко одбијен. Тужба против САП Војводине поднета је септембра 1977, а последња одлука у овој парници донета је 13. априла 1988. У чудном билансу ове парнице имамо четири пресуде Вишег суда у Новом Саду и пет пресуда Врховног суда Војводине.

Шта је то што је овај спор толико замрсило и утицало да се поступак развуче у недоглед?

Занимљиво је да у овом врзином колу суђења одлучне чињенице углавном нису биле спорне, није било ни ђаволски тешког и деликатног доказивања (*probatio diabolica*). Шта више, захтев за накнаду штете због душевних болова пресуђен је већ у првом кругу суђења и тужили је досуђена накнада нематеријалне штете у износу од 150.000 динара.

Преостао је само захтев за накнаду штете у виду изгубљене зараде, али после вештачења ни овај облик штете није био споран.

Спор се развлачио у бескрај због контроверзи у примени права и одговора на правна питања. Главно питање овог грађанског процеса дугог више од једне деценије гласи: да ли тужили припада право на изгубљену зараду у пуном, неокрњеном износу коју би остварила да није неосновано лишена слободе или од износа зараде треба одбити:

а) трошкове боравка у притвору (исхрана, смештај, лична хигијена и сл.) или

б) „износ трошкова живота који би тужитељица имала да притвора и штете није било”.

Једини правилан одговор на капитално питање дао је Виши суд у Новом Саду у пресуди П. 1763/77 од 5. октобра 1979. године

самим тим што је тужили досудио целу изгубљену зараду коју би остварила у СР Немачкој, да није била лишена слободе.

Но Врховни суд Војводине својом пресудом Гж-762/79 од 12. јуна 1980. укида првостепену пресуду и излаже своје правно схватање по коме је први суд погрешно кад је досудио неокрњену изгубљену зараду, јер је „изгубио из вида да су тужили за време боравка у притвору биле обезбеђене најосновније личне потребе као што је исхрана, средства за личну хигијену итд. међутим у ове сврхе она би несумњиво морала учинити издатке из свог личног дохотка да је за то време била на слободи”. И упућује се првостепени суд да при одређивању величине материјалне штете има у виду и ове трошкове.

У новом поступку Виши суд у Новом Саду пресудом П. 1014/80 од 26. фебруара 1981, од изгубљене зараде тужиле која износи 463.201 динара одбио је 21.763 динара на име трошкова исхране за време трогодишњег боравка тужиле у притвору, што је мање од 5% њене зараде.

Али, Врховни суд Војводине пресудом Гж. 263/81 од 4. јуна 1981. поново укида првостепену пресуду и указује првом суду на погрешну примену материјалног права и очигледно погрешно схваћена упутства која су дата у ранијој другостепеној пресуди. Упућује се први суд на одредбу чл. 5. Закона о извршењу кривичних санкција по којој „лице према коме се извршава кривична санкција не плаћа трошкове извршења осим трошкова извршења новчане казне”. По становишту Врховног суда Војводине кад би се трошкови смештаја, исхране и одевања пребацили на осуђено лице, то би представљало другу казну, што би било противно принципу хуманости који је прокламован и остварен у систему извршења кривичних санкција.

Овај став подудар се и са гледиштем Врховног суда Југославије које је изложено у одлуци Кж. 15/67 од 28. 11. 1967: „од накнаде штете не могу се одбијати трошкови извршења казне, нити трошкови боравка у притвору (храна, лекарска помоћ и сл.)”.

Према томе, сви су сагласни бар у ставу да се трошкови боравка у затвору не могу одбијати од изгубљене зараде, али то је само део одговора на главно питање. Ако сте после овога поверовали да је Врховни суд Војводине еволуирао у свом основном ставу и да се приклонио гледишту по коме тужила има право на неокрњену изгубљену зараду, бићете разочарани. Јер, у даљем тексту исте одлуке Врховни суд Војводине упућује првостепени суд да у новом поступку утврди „уобичајене и нормалне трошкове живота које би имала тужила у СР Немачкој да није била лишена слободе, имајући у виду њен породични статус” и налаже му да овако утврђене трошкове живота одбије од изгубљене зараде.

У трећој, четвртој и петој пресуди Врховни суд Војводине остао је при заузетом становишту што је имало за последицу да је тужили од изгубљене зараде која износи 30.635 DM, одби-

јено 11.377 DM као уштеда трошкова живота боравком у притвору.

Ову последњу пресуду Врховног суда Војводине, пету по реду (Рев. 6/88 од 13. априла 1988) као правни куриозитет цитирамо у изводу, дословно: „... Такође су судови основано закључили да се штета због изгубљене зараде на страни тужитељице састоји у разлици између зараде коју би остварила у наведено време и трошкова живота које би тужитељица имала да није била лишена слободе и да је радила... Наиме, штета се према пропису чл. 190. ЗОО има накнадити потпуно, ни мање ни више, па стога тужитељици не припада накнада за трошкове живота које она није ни имала. Наиме, према овом пропису оштећеном припада накнада у износу који је потребан да се његова материјална ситуација доведе у оно стање у коме би се налазила да није било штетне радње.

Основано је мишљење тужитељице у ревизији, да по закону притвореник не сноси трошкове живота у притвору, те да затворски услови живота не одговарају условима живота на слободи у погледу становања, исхране итд. Међутим, није овде у питању одбијање трошкова живота у притвору од зараде коју би тужитељица остварила да је радила, него је у питању одбијање трошкова живота које би имала да притвора и штете није било. Неодговарајући услови живота у притвору су од значаја за нематеријалну штету, која се изражава у претрпљеним психичким боловима и страху због неоснованог лишења слободе и која је тужитељици у овом предмету такође досуђена. Стога, насупрот мишљењу тужитељице, овакво утврђивање штете и одбијање да јој се досуди накнада у пуном износу зараде, није ни у колизији са правилима морала социјалистичког самоуправног друштва.”

Изложеном гледишту ревизијског суда могу се ставити озбиљне замерке, а нарочито да није утемељено у закону и да је противно правилима социјалистичког морала.

Пре свега, ако већ наш закон и принципи хуманости забрањују да се од изгубљене зараде одбију и такви минимални трошкови као што су издаци за смештај и исхрану у затвору, који као што смо видели представљају мање од пет процената од изгубљене зараде, како онда да схватимо да тај исти закон и исти принципи хуманизма по схватању Врховног суда Војводине, дозвољавају да се од зараде одбију десет пута већи животни трошкови које би тужиља имала да није лишена слободе. Следећи ову мисао и развијајући је даље до крајњих логичких консеквенци долазимо до апсурдног закључка по коме оштећени не би имао право на изгубљену зараду због неоснованог лишења слободе, ако је имао лични доходак који само покрива трошкове живота, једва састављајући крај са крајем. То практично значи да изгубљена зарада постоји само онда кад је остварена зарада већа од трошкова живота, а гаси се кад се ове две величине поклапају.

Данас у нашој земљи милиони људи живе на рубу егзистенцијалног минимума. Да ли су сви они лишени права на изгубљену зараду, ако се нађу у ситуацији у којој је била тужитељица?

Излаз из следеће улице Врховни суд Војводине налази тако што деформише појам изгубљене зараде. По схватању овог Суда, изгубљена зарада као облик материјалне штете на страни тужитељице „састоји се у разлици између зараде коју би остварила у наведено време и трошкова живота које би тужитељица имала да није била лишена слободе и да је радила“. То није дефиниција изгубљене зараде, него уштедевине која заиста представља разлику између зараде и трошкова живота. Под појмом „изгубљена зарада“ подразумева се она зарада коју би оштећено лице остварило да није било штетног догађаја — неоснованог лишења слободе. Стога ову зараду треба досуђивати неокрњену.

На више места у наведеним пресудама провлачи се као црвена нит мисао изречена попут слогана: „тужитељици не припада накнада трошкова живота, које она није ни имала“. Но, то је замена тезе и класичан пример погрешке у закључивању. Јер, тужила никад није захтевала да јој се признају било какви трошкови живота, него само изгубљена зарада. Више од десет година водила је свој „мали, приватни праведни рат“ да извојуге право на изгубљену зараду, онакву каква јесте по слову и духу закона.

Није јасно како се од изгубљене зараде могу одбијати иминарни трошкови живота, које друштво није сносило кад је у исти мах изричито забрањено да се од изгубљене зараде одбију стварни трошкови живота које је друштво имало и који су настали боравком тужиле у притвору.

Да је тужитељица, уместо у притвору, боравила на слободи, вероватно би имала извесне трошкове живота (ако их њен супруг не би подмирио), али би овим издацима задовољила своје животне потребе младе, културне и еманциповане жене. Ове животне потребе нису задовољене. Ако је боравком у притвору уштедела неке издатке за егзистенцијалне потребе, то је постигнато по цену великих лишавања у храни, одећи, условима становања, личној хигијени, нези и сл. Како јој се могу одбијати трошкови за животне потребе које су остале незадовољене, што је ишло на уштрб психофизичке конституције ове младе жене, која је нагло венула и старила на очиглед свију. То нас неодољиво подсећа на ситуацију у ресторану, где сте ручали клот пасуљ, а келнер вам подноси рачун за печење. Или ноћивате у дрвеној бараци, а подносе вам рачун за хотелски пансион. Но, и ово поређење храмље, јер је барака далеко удобнија од загущиве заједничке ћелије у затвору.

Као жртва судских погрешака провела је тужитељица три година иза решетака, иако је била невинна. Силом једног државног ауторитета одузета јој је слобода и лишена је и могућности да задовољи своје животне потребе младе и цивилизоване жене.

Стога „уштеда животних трошкова боравком у притвору“ која је постигнута по цену огромних лишавања не може припасти друштву, нити се може одбијати од изгубљене зараде.

У нашој послератној судској пракси изграђено је правно становиште да се у поступку за накнаду штете због неоснованог лишења слободе изгубљена зарада досуђује неокрњена. Сматрамо да такво правно схватање има чврсто упориште у закону и да је у савршеном складу са правилима социјалистичког морала.

И на крају уместо закључка, само два питања:

Зар је требало седам година, седам месеци и четрнаест дана и девет противречних судских одлука да се разиђу правне магле и утврди истина у кривичном поступку?

И зар је парница између државе и жртве њених погрешака заиста била неизбежна? У једној правној држави логичан корак био би да органи правосуђа сами понуде оштећеној потпуно и правично обештећење. Уместо тога, жртва је поново гурнута у замршени лавиринт грађанске парнице из којег је једва испливала после десет година, осам месеци и три дана. И после нове серије од девет противречних судских одлука у парничном поступку, оштећена је остала прикрађена у свом праву, јер је лавовски део њене зараде одузет под претекстом „уштеде животних трошкова боравком у притвору“, што само по себи звучи цинично и коси се са елементарним осећањем правичности, моралом и правном логиком.

ПОГЛЕДИ И МИШЉЕЊА

„ПУТНА КАРТИЦА” ЗА „СПЕЦИЈАЛНОГ КЛИЈЕНТА”

или

РАСПРОДАЈА УГЛЕДА АДВОКАТА

Маштовити адвокат Џ. Ј. М. штампао је и пустио у оптицај „путне картице” за своје „специјалне клијенте”. Својим садашњим и будућим „специјалним клијентима” познати адвокат нуди своје услуге неограничено у времену и простору, у свако доба дана и ноћи, у било којем месту у земљи и иностранству широм земљине кугле и гарантује за резултат и хитност!

Случај је, бесумње, без преседана, није забележен у аналима наше адвокатуре, а самим тим што је то јавни чин заслужује и јавну оцену.

Шта је то „специјални клијент”? И у чему је прави смисао овог бизарног рекламног подухвата?

„Путна картица” о томе говори речито и на сав глас.

То је књижица са четири странице, малог џепног формата у виду легитимације, исказнице или чланске карте клуба „специјалних клијената” познатог адвоката.

На првој страни крупним словима одштампан је популаран надимак овог адвоката, затим назив „специјални клијент” са простором за убележавање имена клијента и броја његовог телефона.

Друга страна — то је срж приче. Ту су наведена сва права „специјалног клијента” и симетрично томе и обавезе „специјалног адвоката”. Уместо препричавања, цитирамо цео текст друге стране дословно, од речи до речи:

„Овај телефон и путна картица обезбеђује:

— БЕСПЛАТАН ПРАВНИ САВЕТ — у свако доба дана и ноћи, недељом и празником — телефоном или непосредно у канцеларији, кући и становима адвоката.

— БЕСПЛАТАН ДОЛАЗАК НА ПОЗИВ — у стан или на било које место у земљи и иностранству — ради посла, суђења и специјално договорених задатака.

— ХИТНОСТ — сваки посао одмах и хитно.

— ГАРАНЦИЈА — резултат и време се гарантује.
Приватни АДВОКАТ за све приватне послове!"

На трећој страни одштампани су адреса и телефони адвоката у три места и са две „аутоматске телефонске секретарице”. Испод овог текста је име и надимак као и печат адвоката.

Недостаје само цена улазнице у клуб „специјалних клијената”.

Овај текст, последњи крик новокомпоноване рекламе, можда је требало оставити такав какав јесте, без речи коментара. Јер, свакоме ко је макар летимично прочитао Закон о адвокатури и Кодекс адвокатске етике јасно је да је цела садржина „путне картице” у ратујућем стању са словом и духом закона и правилима адвокатске етике. Рекламерство, нелојална конкуренција, кич и шунд упрегнути су у кола „приватног адвоката” и његовог шоу бизниса под окриљем адвокатуре. Зар би требало цитирати Устав СФРЈ или срицати слова из буквара права о адвокатури као друштвеној служби за пружање правне помоћи? Адвокатска канцеларија није приватни ћепенак, а адвокат није бизнисмен, ни менаџер, ни звезда шоу бизниса.

После читања фамозне „путне картице” дуго остајемо запањени са главом пуном питања и недоумица који се роје:

Какав је то лик и профил „приватног адвоката за све приватне послове”?

Какав је то адвокат који „гарантује резултат”?

Какви су то „специјално договорени задаци”?

Каква је то адвокатска пракса која се обавља „у свако доба дана и ноћи, недељом и празником” и на свим могућим местима?

Какав је то бесплатан долазак адвоката на позив клијента „у стан или на било које место у земљи или иностранству” диљем земљиног шара?

И, какву то остапбендеровску „Антилопу” има тај адвокат, која га муњевитом брзином пребацује са једне на другу тачку земљине лопте ради „специјално договорених задатака”?

И остаје питање, последње по реду, али не и по значају: колико износи цена „путне картице” за „специјалног клијента” и награда за ове муњевите акције адвоката?

Одговори без увијања, на та проклета питања — поручује немачки песник Хајне.

Уместо одговора, сетимо се великог комбинатора Остап Бендера и његове омиљене крилатице: „ИДЕЈЕ НАШЕ, БЕНЗИН ВАШ”! А то је, можда, и прави одговор.

А. М.

КОМЕНТАР ЗАКОНА О АУТОРСКОМ ПРАВУ

— са судском праксом —

Друго измењено и допуњено издање

У издању „Службеног листа СФРЈ” из Београда, управо је изашла из штампе књига нашег познатог правног стручњака за ауторско право Димитрија Милића, судије Окружног суда у Београду: *Коментар Закона о ауторском праву*, — са судском праксом у свом другом измењеном и допуњеном издању. Већ сама та околност указује да је књига као стручна публикација ове врсте вредна пажње наше правничке јавности.

Ауторско право је систем правних норми којима се регулишу друштвени односи у сфери интелектуалног стваралаштва, у уметности, науци и уопште у области културе. Ово је право специфично и сложена правна дисциплина, тако да су многа питања из ове области и даље недовољно изучена и спорна.

У нашој грађанско-правној литератури није много написано из овог домена, а оно што је написано обрађено је само парцијално. Први циловит коментар важећег Закона о ауторском праву дао је аутор Димитрије Милић, који је са њиме попунио празнину у овој правној области. То је и разлог што је његово прво издање било веома добро прихваћено од наше стручне јавности.

Овај Коментар представља резултат дугогодишњег прегалачког рада аутора који је значајки повећао теоретска сазнања са судском праксом, као и своја дугогодишња искуства у примени овог Закона.

те као такав несумњиво представља трајан допринос нашој правној науци у домену ауторског права.

Аутор у овој својој књизи свестрано тумачи Закон о ауторском праву. Он је детаљно коментарисао сваки члан овога Закона, а правном анализом његових одредаба, у заокруженој целини, изложио све основне појмове и правне институте који су њиме регулисани. Објашњења дата у овом Коментару заснована су на теоријским основама ауторског права, грађанског права, позитивним законским прописима и судској пракси.

У својим објашњењима је кратак, садржајан и прецизан, тако да и за најсложенија правна питања има одређена решења. Уз свако објашњење је и важећа судска пракса из ове области.

Од времена изласка из штампе првог издања овог Коментара дошло је до неких значајнијих новина у области ауторског права. Донет је Закон о изменама и допунама Закона о ауторском праву. У овом другом издању дата су објашњења у вези измене и допуне овога Закона. Посебно су обрађена и нека актуелна питања и изнети ставови нашег судства који су у међувремену искристалисани у нашој јудикатури.

На завршетку ове књиге аутор је презентирао пуне текстове Бернске конвенције за заштиту књижевних и уметничких дела као и

Светске (универзалне) конвенције о ауторском праву.

Поред тога, књига садржи обиман регистар појмова из Закона о ауторском праву који ће допринети бољем коришћењу, снажању и њеној прегледности.

Објављивањем Коментара Закона о ауторском праву као друго

измењено и допуњено издање, „Службени лист СФРЈ” овај Коментар презентира и чини га доступним нашој научној, стручној и широј јавности, која ће му сигурно поклонити пуну пажњу као систематском, прегледном и веома стручном делу.

Коста М. Месаровић
адвокат у Београду

ПРАВНА ПРАКСА

КРИВИЧНО ПРАВО

— Материјално право —

Помагање

КЗЈ чл. 24.

Унапред обећано прикривање предмета прибављених кривичним делом, као начин помагања у извршењу кривичног дела, не мора увек бити претходно вербално договорено. Већ оно може произићи из начина понашања учиниоца и помагача пре извршења кривичног дела.

Правоснажном пресудом осуђени је оглашен кривим као помагач у извршењу одређеног кривичног дела за које му је изречена одговарајућа казна.

У захтеву за ванредно преиспитивање правоснажне пресуде, се између осталог указује, да је повредом одредаба кривичног закона осуђени оглашен кривим за помагање у извршењу кривичног дела, јер суд није утврдио да је осуђени унапред обећао да ће прикривањем кривичног дела учиниоцу помоћи у извршењу кривичног дела.

Из образложења:

Унапред обећано прикривање кривичног дела, учиниоца, средства којим је кривично дело извршено, трагова кривичног дела или предмета прибављених кривичним делом, не мора се, дакле изразити речима, ако из објективног склопа утврђених чињеница, као понашања неког лица, или његових конклюдентних радњи, произилази да оне опредељују подршку учиниоца у извршењу дела. Такав склоп ре-

левантних чињеница је у поступку ваљано утврђен, као и у осталом и умишљена делатност осуђеног помагача, па не стоје наводи захтева о повреди Кривичног закона из члана 427. став 1 у вези члана 365. став 1. тачка 4. ЗКП.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Кзп. 71/87 од 11. XI 1987)

— Процесно право —

Битна повреда одредаба кривичног поступка

ЗКП чл. 364, ст. 1. тач. 8.

Извођење доказа читањем исказа привилегованог сведока (члан 227. ЗКП), који није ни позван на главни претрес и утврђивање на овом доказу чењеница које не представљају битна обележја кривичног дела не представља битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 364. став 1. тачка 8. ЗКП.

Првостепеном пресудом оптужени је оглашен кривим због кривичног дела убиства из члана 28. став 1. КЗВ за које је оптуженом изречена одговарајућа казна.

Бранилац оптуженог у жалби између осталог наводи, да је побијана пресуда донета уз битну повреду одредаба кривичног поступка зато што је на главном претресу прочитан исказ сина оптуженог као сведока који није приступио на главни претрес, јер му није уручен позив.

Врховни суд Војводине је одбио жалбу и потврдио првостепену пресуду.

Из образложења:

На главном претресу прочитан је записник о саслушавању сина оптуженог као сведока који је он дао у претходном поступку (дат уз упозорење да је ослобођен дужности сведочења у смислу члана 227. став 1. тачка. 2. ЗКП), иако је претходно на записнику о главном претресу констатовано да овај сведок није приступио и да му позив за главни претрес није уручен. С обзиром на одредбу члана 333. став 3. ЗКП, записник о ранијем исказу овог привилегованог сведока се није могао читати без обзира што су странке дале за то сагласност, јер није уредно позван на главни претрес. Но, иако је тиме првостепени суд учинио повреду ове одредбе кривичног поступка и своју пресуду засновао на том доказу, иста у конкретном случају не представља битну повреду из члана 364. став 1. тачка 8. ЗКП. У конкретном случају првостепени суд у побијаној пресуди образлаже да су чињенице и околности које се тичу поремећаја брачних односа и раскида брачне заједнице сина оптуженог и оштећене утврђене на основу исказа оптуженог, појединих других сведока и посебно исказа сина оптуженог. Према томе, првостепени суд само део чињеничног стања заснива на исказу сина оптуженог, и то не и једино на том доказу. С друге стране, тај део чињеничног стања се не односи и на сам критични догађај и одлучне чињенице за постојање кривичног дела, него на догађаје и околности које су биле повод настанку критичног догађаја. Зато, по становишту овог суда, наведени пропуст првостепеног суда не представља и битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 364. став 1. тачка 8. ЗКП, јер би и без тога доказа била донесена иста пресуда.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. КЖ. 507/87 од 20. 1. 1988)

Захтев за ванредно преиспитивање правоснажне пресуде
ЗКП чл. 427.

У захтеву за ванредно преиспитивање правоснажне пресуде осуђени не може упућивати суд да као

разлоге захтева узме разлоге наведене у његовој жалби против првостепене пресуде.

Првостепеном и другостепеном пресудом осуђени је оглашен кривим за одређена кривична дела за која му је изречена јединствена казна.

У захтеву за ванредно преиспитивање правоснажне пресуде бранилац осуђеног између осталог упућује суд на разлоге изнете у жалби против првостепене пресуде.

Врховни суд Војводине одбио је захтев за ванредно преиспитивање правоснажне пресуде.

Из образложења:

Жалба на пресуду првостепеног суда, као редовни правни лек, и захтев за ванредно преиспитивање правоснажне пресуде, као ванредни правни лек, су самостални и различити правни акти, у којима се морају конкретизовати сви основи. Ако та конкретизација недостаје у једном од ових аката, као што је то случај са захтевом браниоца осуђеног за ванредно преиспитивање правоснажне пресуде у делу који се односи на битне повреде одредаба кривичног поступка, онда ни позивање у таквом акту на садржину другог акта, дакле, да остаје у целости код истакнутих жалбених навода, нема никакве вредности.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Кзп. 71/87 од 11. 11. 1987)

ГРАБАНСКО ПРАВО

А. Пракса Врховног суда Војводине

— Стварно право —

Заједничка својина

(Чл. 18. и 43. Закона о основним својинско-правним односима)

Власник породичне стамбене зграде као заједничке имовине стечене радом у току брачне заједнице овлашћен је да захтева иселење трећих лица из те зграде, која је други заједнички власник самовласно и једнострано пустио да се уселе.

Из образложења:

Не само сувласник, него и суносилац заједничке имовине стечене радом у браку овлашћен је захтевати исељење из породичне стамбене зграде као заједничке тековине, лица које је други суносилац заједничке имовине самовласно и једнострано пустио да се унесе (члан 43. Закона о основним својинско-правним односима). Међутим, пошто је М. Р. уписан у земљишној књизи као искључиви власник спорне зграде, то се постојање заједничке имовине стечене радом у браку у погледу те зграде између тужиље и Р. не претпоставља, него се тек има утврдити.

(Решење Врховног суда Војводине бр. Гзз. 29/87 од 2. VII 1987)

— Накнада штете —

Накнада штете на колима иностране регистрације

Када је штету у саобраћајном удесу у Југославији претрпео наш радник на раду у иностранству на колима иностране регистрације, па је возило поправио у иностранству и оправку платио страном валутом, оштећени има право да захтева на име накнаде штете исплату противувредности стране валуте у динарима према курсу на дан закључења главне расправе.

Из образложења:

Према подацима у списима и утврђењу нижестепених судова тужени је у зиму 1981. године искључиво својом кривицом оштетио тужиочево возило аустријске регистрације, те је тужилац, који је у то време живео и радио у Аустрији, за оправку возила платио 5.461 аустријски шилинг. Тужбом у овом спору тужилац тражи накнаду штете, односно динарску противувредност износа плаћеног у шилинзима на име оправке овог возила. Последњи захтев на 158.369 динара постављен на расправном записнику од 7. октобра 1986. године имао је очигледно у виду курс шилинга тога дана. Побитаном пресудом тужиоцу је досуђено 1.269,25 динара, док је ранијом пресудом П. бр.

63/84 од 7. маја 1985. године тужиоцу правоснажно досуђено 12.360 динара, што значи да је тужиоцу до сада на име ове штете укупно досуђено 13.639,25 динара, што одговара динарској противувредности шилинга на дан 10. децембра 1981. године, када је тужилац штету отклонио и поменути износ стране валуте исплатио.

Позивајући се на одредбу члана 395. Закона о облигационим односима нижестепени судови одбијају вишак тужбеног захтева, сматрајући да тужиоцу припада динарска противувредност стране валуте према курсу на дан настанка обавезе, а то је у овом случају 10. децембар 1981. год., када је тужилац возило поправио и оправку платио.

Имајући у виду да је реч о возилу стране регистрације и да је тужилац у то време живео и радио у Аустрији, то да је возило оправдано поправио у Аустрији и оправку платио аустријском валутом, овај суд сматра да нема основа да се тужиоцу ускрати право на исплату противувредности стране валуте према курсу на дан закључења главне расправе, како је он и тражио. Наиме, по мишљењу овог суда овде није реч о новчаној обавези која противно посебном савезном закону гласи на плаћање у страниој валути, нити је реч о уговорној обавези уопште, да би се по члану 395. 300 противувредност стране валуте обрачунавала према курсу на дан настанка обавезе.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. Рев. 47/88 од 3. II 1988)

Реституције ништавног уговора (Чл. 104. ст. 1. и чл. 12. 300)

Иако по члану 104. став 1. 300 свака уговорна страна враћа другој што је у извршењу ништавног уговора примила, ипак по начелу савесности и поштења из члана 12. 300 несавесна уговорна страна из уговора о купопродаји непокретности, који је ништав због недостатка законом прописане форме, не може против савесне уговорне стране тражити да јој ова врати што је у извршењу овог уговора примила.

Према сагласном утврђењу суда тужени је по писменом уговору о куповини и продаји са код суда неоввереним потписима уговорних страна од 26. септембра 1981. године купио од тужиоца спорне непокретности и плативши му у целини уговорену цену од 160.000 динара по одобрењу продавца ступио у посед купљених непокретности у коме се и сада налази. Правно ваљан уговор странке нису закључиле због тога што је то тужилац одбио тиме што је одбио да плати порез на промет у време кад је то био услов за оверу потписа уговорних страна и поред тога што се на то и спорним уговором обавезао. При таквим околностима судови су законито поступили када су на напред изложени начин одбили као неоснован тужбени захтев тужиоца.

Спорни уговор о куповини и продаји ништав је у смислу одредби члана 49. став 1. Закона о промету непокретности САПВ („Сл. лист САПВ”, број 1/75) у вези члана 10. став 2. тада важећег Закона о промету непокретности СР Србије („Сл. гласник СРС”, бр. 15/74), јер потписи уговорних страна нису оверени код суда. Како уговорна страна не може тражити извршење или раскид уговора који се по закону сматра ништавим, то је део тужбеног захтева за раскид спорног уговора морао бити одбијен. На исти начин се морало поступити и са другим делом захтева којим се тражи повраћај поседних спорних непокретности датих по спорном уговору. Иако иначе самосталан у односу на захтев за поништај уговора део тужбеног захтева за повраћај поседних (реституција) морао је бити одбијен, јер је тужилац неоправданим одбијањем да плати порез на промет као своју законску и уговорну обавезу постао грађанско-правно несавесна уговорна страна у спорном у целини обострано извршеном уговору у смислу тих законских одредби.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. Рев. 105/88 од 3. II 1988)

Уговор о доживотном издржавању између брачних другова (Чл. 58. Закона о браку)

Закључивање уговора о доживотном издржавању између брачних другова није законом забрањено и не противи се начелу социјалистичког морала, и када су обавезе даваоца издржавања по том уговору идентичне са његовим законским обавезама супружанског издржавања.

Из образложења:

Предметни уговор о доживотном издржавању не чини ништавним ни у ревизији наведена околност да се тужена обавезала да изврши обавезе које је по овом Закону о браку као брачни друг била дужна да извршава. Наиме, закључивање уговора о доживотном издржавању између брачних другова није законом забрањено нити се противи принципу социјалистичког морала, јер према одредбама члана 58. Закона о браку брачни другови могу међу собом склопити све уговоре и њима заснивати имовинска права и обавезе, изузев уговора којим би се унапред одрицали права на удео у заједничкој имовини.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. Рев. 3/88 од 13. I. 1988)

— Порези —

Ослобађање од обавезе плаћања пореза на промет непокретности и права

(Закон о порезу на промет непокретности и права)
(„Сл. лист САПВ”, бр. 20/85 и 20/87)
— члан 7.

Средства, исплаћена за куповину породичне стамбене зграде заједно са средствима утрошеним на неопходне адаптације купљене зграде, чине једну целину када се ради о задовољавању стамбених потреба грађана или чланова његове уже породице.

Из образложења:

Оспореним решењем одбијена је жалба тужиоца изјављена против првостепеног решења, којим је одбијен његов захтев за повраћај плаћеног пореза на промет непокретности и права за продату породичну стамбену зграду. Одбијајући жалбу као неосновану тужени је закључио да је тужилац из одобреног кредита од 5.000.000 динара купио кућу у К. и ова чињеница, у смислу члана 7. Закона о порезу на промет непокретности и права, искључује основ за повраћај плаћеног пореза на промет непокретности и права.

Одлучујући у управном спору Суд је нашао да је тужба против оспореног решења основана. Наиме, према стању у списима што је истакнуто и у жалби против првостепеног решења, купљена кућа у К. је била стара и запустела и без потребних уређаја за уредан живот у њој, због чега је тужилац средства, добијена продајом куће, морао ангажовати за адаптацију купљене куће, како би исту оспособио за становање. По схватању Суда како се ради о задовољавању стамбених потреба грађанина или чланова своје уже породице у смислу члана 7. Закона о порезу на промет непокретности и права, средства исплаћена за куповину породичне стамбене зграде заједно са средствима утрошеним за неопходне адаптације купљене зграде, чине једну целину.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. У. 962/87 од 20. 8. 1987)

— Стамбено право —

СТИЦАЊЕ СТАНАРСКОГ ПРАВА
(чл. 9. ст. 3. ЗСО)

Када је неко лице 7 година било у заједници живота са носиоцем станарског права оно стиче услове за признање својства члана породичног домаћинства и има право да настави трајно користити стан после смрти носиоца станарског права.

Из образложења:

Према сагласном утврђењу суда тужени као брачни другови стањују у спорном стану тужиоца као

даваоца стана на коришћење и после 28. јануара 1986. године када је умрла баба по оцу првотужене као носилац станарског права и са којом је првотужена заједно живела (заједница живота) непрекидно од марта 1979. године, а друготужени од 1983. године. Последице две године свога живота баба првотужене је теже оболела и била везана за постелу, па су је тужени неговали. При таквим околностима судови су законито поступили када су одбили као неоснован захтев тужбе тужиоца поднесене 18. априла 1986. године.

Правилан је закључак судова да се туженима има у смислу одредби члана 9. став 3. Закона о стамбеним односима САПВ („Сл. лист САПВ”, број 12/82) признати својство члана породичног домаћинства носиоца станарског права и следом тога у смислу одредби члана 17. став 2. истог Закона право трајног коришћења спорног стана након смрти носиоца станарског права. У питању је вишегодишња заједница живота носиоца станарског права са туженима (са првотуженом око 7 година) као основ за признање поменутог својства туженима.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. Рев. 686/87 од 12. 8. 1987)

Обавеза плаћања станарине на стан у својини грађана

(Чл. 1. Закона о самоуправним интересним заједницама у стамбеној области)

Носилац станарског права на стану у својини грађана је у обавези да плаћа станарину власнику стана, а не СИЗ-у за становање.

Из образложења:

Међу странкама није ни спорно да су тужени за утужени период станарину плаћали СИЗ-у становања, а не тужиоцима као власницима стана. Самим тим не може се говорити о неоснованом обогаћењу тужилаца, нити да су они ову станарину два пута наплатили, јер је неспорно и то да тужници ову станарину нису наплатили од СИЗ-а становања. Према томе, туженима остаје могућност да ову станарину траже од СИЗ-а, а будући да су је овом

плаћали без потребне законске подлоге. Међутим, не може се узети да су тужени на овај начин испунили своју законску обавезу плаћања станинине према тужиоцима као власницима стана, према којима једино имају ту обавезу. При томе, није од значаја раније закључени уговор између тужених и СИЗ-а, односно његовог правног претходника, јер тај уговор не обавезује тужиоце, нити су тужиоци на СИЗ пренели право да у њихово име наплаћује станарину од тужених.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. Рев. 20/88 од 20. 1. 1988)

ПРИВРЕДНО ПРАВО

Компензациони приговор и пресуда због изостанка

Компензациони приговор којим се побија платни налог, као и противтужба представљају препреку за доношење пресуде због изостанка.

И з о б р а з л о ж е њ а :

Из списка предмета произилази да је тужени у приговору против платног налога истакао компензациони

приговор до утуженог износа а за преостали део потраживања поднео противтужбу. Правилно је становиште жалбе да је побијана пресуда донета уз битну повреду одредаба парничног поступка и да првостепени суд није могао применити одредбе члана 332. ЗПП када је одлучивао о тужби, компензационом приговору и противтужби.

Пресуда због изостанка се може донети само у случају изостанка туженог по предлогу тужиоца ако су испуњени услови из члана 332. ЗПП. То значи да у парницама насталим поводом приговора на платни налог нема места доношењу пресуде због изостанка, јер приговор има карактер одговора на тужбу. Ни у парницама насталим поводом поднетог компензационог приговора и противтужбеног захтева нема места за доношење пресуде због изостанка по тужби нити по противтужби. Зато је неправилна и незаконита побијана одлука којом је о свим истакнутим захтевима одлучено на основу члана 322. ЗПП. Оваквим поступањем учињена је битна повреда одредаба парничног поступка из члана 354. став 2. тачка 6. ЗПП.

(Решење Врховног суда Војводине Пж. бр. 643/87 од 23. XII 1987)

**Праксу приредно
Александар Воргић
адвокат у Н. Саду**

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 22. 04. 1988. године у Новом Саду, донете су следеће одлуке:

1. Записник са претходне седнице Управног одбора је једногласно усвојен.

2. Поводом препоруке редовне Скупштине адвоката, одржане 26. 03. 1988. године, заузет је став да је радно место административног секретара Адвокатске коморе Војводине неопходно.

3. Узето је на знање да се 27. 04. 1988. године одржава седница Секције Покрајинске конференције ССРНВ за друштвено-политички систем са темом: „Разматрање Анализе о организацији и функционисању редовних судова и јавних тужилаштва у САП Војводини“, а 5. 05. 1988. године Проширена седница Парничног одељења Врховног суда Војводине са темама: „Заштита државине“ и „Стицање својине на стану у друштвеној својини“.

4. Узето је на знање да се 28. 04. 1988. године одржава прослава поводом 25 година рада Општинског суда у Беочину, а 25. и 26. 04. 1988. године Интерфакултетска конференција правних факултета Југославије на Правном факултету у Новом Саду.

5. Узето је на знање да је Савез републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије доставио АК Војводине детаљне информације о одржавању Конференције МУА у Барселони од 11. до 15. октобра 1988. године.

6. Усвојен је Правилник о канцеларијском пословању, начину евидентирања, класификације, архивирања и чувања регистраторског материјала АК Војводине.

7. Узет је на знање извештај благајника УО о стању новчаних средстава на жиро-рачуну АК Војводине.

8. Донета је одлука о повећању ауторских хонорара за објављивање текстова у *Гласнику* на 3.600.— динара по страни.

9. Узет је на знање извештај о току поступка измена Тарифе о наградама и накнади трошкова за рад адвоката.

10. Решењем број 119/88 уписана је у Именик адвоката АК Војводине у Новом Саду Гордана Огњановић, дипл. правник из Београда, са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, ул. ЈНА бр. 21, а са даном 22. 04. 1988. године.

11. Решењем број 136/88 уписан је у Именик адвоката АК Војводине Дивнић Слободан, дипл. правник из Инђије, са седиштем адвокатске канцеларије у Инђији, Маршала Тита бр. 3, а са даном давања свечане изјаве.

12. Решењем број 135/88 одбијен је захтев за упис у Именик адвоката АК Војводине Вилон Стипана, дипл. правника из Суботице.

13. Решењем број 131/88 брисан је из Именика адвоката АК Војводине Марсенић Милорад, адвокат у Панчеву, због пресељења адвокатске канцеларије на територију Основне адвокатске коморе у Београду, а са даном 31. 03. 1988. године.

14. Решењем број 130/88 брисан је из Именика адвоката АК Војводине Никола Недељковић, адвокат у Сремској Митровици, због пензионисања, а са даном 16. 02. 1988. године. За преузимање адвокатске канцеларије је одређена Наталија Недељковић, адвокат у Сремској Митровици. Задржао је чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

15. Решењем број 164/88 брисан је из Именика адвоката АК Војводине Стипан Војнић Хајдук, адвокат у Суботици, због заснивања радног односа, са даном 30. 04. 1988. године.

16. Решењем број 161/88 узето је на знање да је Кристина Питејин, адвокат у Жабљу, прекинула породичко боловање и отпочела са радом у својој адвокатској канцеларији са даном 17. 04. 1988. године.

17. Решењем број 140/88 уписан је у Именик адвокатских приправника АК Војводине Митрески Момчило, дипл. правник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код Милић Душана, адвоката у Новом Саду, а са даном 22. 04. 1988. године.

18. Решењем број 149/88 уписана је у Именик адвокатских приправника Гордана Радиновић, дипл. правник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код мр Војислава Попадића, адвоката у Новом Саду, а са даном 22. 04. 1988. године.

19. Решењем број 133/88 брисан је из Именика адвокатских приправника АК Војводине Валентировић Предраг, дипл. правник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код Милана Богићевића, адвоката у Новом Саду, а са даном 31. 12. 1987. године.

20. Донета је одлука о повећању уписнине у Фонд посмртнине на 5.000.— динара по смртном случају. При упису ће се наплаћивати износ од три аконто посмртнине.

Управни одбор

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 27. 05. 1988. године у Новом Саду, донете су следеће одлуке:

1. Записник са претходне седнице Управног одбора је једногласно усвојен.

2. Дана 5. 05. 1988. године одржана је проширена седница Парничног одељења Врховног суда Војводине на којој је конституисано Удру-

жење за грађанско право Војводине. На седници су изабрани органи Удружења и за члана Председништва изабран је Стеван Рончевић, а Миодраг Бисалов за члана Одбора самоуправне контроле.

3. Дана 6. 05. 1988. године одржан је Општи семинар на Правном факултету у Новом Саду са темом: „Организација уједињених нација и третман малолетних деликвената”.

4. Дана 23. 05. 1988. године одржана је проширена седница Одељења за управне спорове Врховног суда Војводине на тему: „Нека актуелна питања признавања стажа осигурања по основу рада у СРЗ”.

5. На Копаонику ће се између 20. 11.—10. 12. 1988. године (оријентациони датум) одржати саветовање на тему: „Десет година примене Закона о облигационим односима”.

6. Удружење за криминологију и кривично право Србије организује саветовање од 10—12. јуна 1988. године на Копаонику на тему: „Актуелна питања кривичног и кривично-процесног права у периоду друштвене економске кризе”.

7. Узет је на знање извештај благајника УО о стању новчаних средстава на жиро-рачуну АК Војводине.

8. Адвокатска комора Македоније усвојила је нову Тарифу која је објављена у Службеном веснику СР Македоније бр. 15/88 од 9. 05. 1988. године.

9. Решењем број 181/88 уписана је у Именик адвоката АК Војводине у Новом Саду Светлана Радновић, дипл. правник из Сремске Митровице, са седиштем адвокатске канцеларије у Сремској Митровици, ул. Пушкинова бр. 19, а са даном 27. 05. 1988. године.

10. Решењем број 205/88 уписан је у Именик адвоката АК Војводине Пиштер Стеван, дипл. правник из Вршца, са седиштем адвокатске канцеларије у Вршцу, ул. Иве Лоле Рибара бр. 14, а са даном давања свечане изјаве.

11. Решењем број 211/88 уписан је у Именик адвоката АК Војводине Гаврилов Станмир, дипл. правник из Панчева, са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, ул. Др Касапиновића бр. 15 а са даном давања свечане изјаве.

12. Решењем број 179/88 уписан је у Именик адвоката АК Војводине Брањеш Миленко, дипл. правник из Српске Црње, са седиштем адвокатске канцеларије у Новој Црњи, ул. ЈНА бр. 68, а са даном давања свечане изјаве.

13. Решењем број 172/88 уписан је у Именик адвоката АК Војводине Иванчић Веселин, дипл. правник из Бачке Паланке, са седиштем адвокатске канцеларије у Бачкој Паланци, ул. Стевана Хателе бр. 7, а са даном давања свечане изјаве.

14. Решењем број 185/88 уписана је у Именик адвоката АК Војводине Марија Половина, дипл. правник из Вршца, са седиштем адвокатске канцеларије у Вршцу, Трг Исе Јовановића бр. 4, а са даном давања свечане изјаве.

15. Решењем број 225/88 брисан је из Именика адвоката АК Војводине Петров Стеван, адвокат у Вршцу, због заснивања радног односа, а са даном 31. 05. 1988.

Издавачки савет

Председник:

Проф. др БРАНКО ПЕТРИЋ

редовни професор Правног факултета у Новом Саду

Проф. др *Тибор Варади*, редовни професор Правног факултета у Новом Саду, проф. др *Славко Царић*, декан Правног факултета у Новом Саду, *Буро Шкрбић*, судија Врховног суда Војводине, *Теодора Влаховић*, секретар Секције за друштвено-политички систем ПК ССРНВ, др *Даринка Недељковић*, покрајински друштвени правобранилац самоуправљања, *Живко Будимчевић*, судија Врховног суда Војводине, *Зијах Загорчић*, заменик покрајинског јавног тужиоца, *Недељко Јањушевић*, директор Покрајинског завода за јавну управу, др *Светислав Радовановић*, судија Уставног суда Војводине, *Мирослав Здјелар*, адвокат у Новом Саду, др *Никола Ворганић*, адвокат у Новом Саду, др *Аурел Лошонц*, адвокат у Суботици, *Сава Савић*, адвокат у Новом Саду, и *Стеван Рончевић*, адвокат у Новом Саду

Уређивачки одбор

Главни и одговорни уредник

Мирослав Здјелар

адвокат у Новом Саду

Др *Александар Маркићевић*, адвокат у Новом Саду, *Слободан Бељански*, адвокат у Новом Саду, *Александар Ворганић*, адвокат у Новом Саду, *Миливоје Милић*, адвокат у Срем. Митровици, *Александар Грчки*, адвокат у Молу, *Имре Варади*, адвокат у Зрењанину

Технички уредник

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај-Јовина 20/1. Телефон: 29-459. Годишња претплата 24.000.— дин. Претплата за иностранство 40 USA долара. Цена једног броја 2.000.— дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Ручкописи се не враћају.

У издавању часописа учествује и Самоуправна интересна заједница за научни рад Војводине

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовње, науку и културу САПВ бр. 418—18 од 23. маја 1973. године, Гласник је стручна публикација ослобођена основног и пореза на промет.

Штампа РО штампарија „Будућност“, Шумадијска 12, Нови Сад

